

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

2013

Iida-Maria Manninen ja Anni Rajala

FINNAN KÄYTTÖÖNOTTO YLEISISSÄ KIRJASTOISSA

– kokemuksia KDK:n asiakasliittymähankkeen
ensimmäisestä aallosta

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

lida-Maria Manninen ja Anni Rajala

FINNAN KÄYTTÖÖNOTTO YLEISISSÄ KIRJASTOISSA – KOKEMUKSIA KDK- ASIAKASLIITTYMÄHANKKEEN ENSIMMÄISESTÄ AALLOSTA

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin Kansallisen digitaalisen kirjaston asiakasliittymän käyttöönottoa niin kutsutuissa ensimmäiseen aaltoon kuuluneissa yleisissä kirjastoissa. Yleisistä kirjastoista mukana ensimmäisessä aallossa olivat Helsingin kaupunginkirjasto, Kouvolan kaupunginkirjasto ja Turun kaupunginkirjasto. Asiakasliittymä Finna on osa Kansalliskirjaston vuonna 2008 käynnistämää Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) -hanketta.

Finna on arkistojen, kirjastojen ja museoiden yhteinen portaalipalvelu. Finna on rakennettu avoimen lähdekoodin ohjelmistoilla, joten palvelun kehittäminen ei riipu kaupallisen järjestelmätoimittajan päätöksistä. Finnassa on kansallisen näkymän ohella mahdollista luoda organisaatio- ja sektorikohtaisia näkymiä. Käyttöönottoon osallistuva organisaatio antaa aineistonsa näkyville Finnan kansalliseen näkymään ja halutessaan organisaatio voi myös ottaa käyttöönsä oman organisaatiokohtaisen näkymän.

Tutkimuksessa selvitettiin, miten Finnan käyttöönotto ensimmäisen aallon yleisissä kirjastoissa onnistui ja miten Finnaa voisi yleisten kirjastojen näkökulmasta kehittää. Tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua. Tutkimusta varten haastateltiin yhtä Finnan käyttöönottoon osallistunutta henkilöä kustakin mukana olleesta yleisestä kirjastosta. Haastatteluista kaksi toteutettiin kasvokkain ja yksi sähköpostitse haastateltavan omasta toiveesta johtuen.

Haastatteluista ilmeni, että käyttöönotossa on ollut sopimuksiin ja rajapintoihin liittyviä ongelmia, joiden vuoksi yleisten kirjastojen aineistoja ei ole vielä saatu näkymään Finnassa eikä organisaatiokohtaisia näkymiä ole päästy toteuttamaan. Hanke ei edennyt toivotussa aikataulussa, mutta Finnan kehittämistä pidettiin kuitenkin tärkeänä sen hyvien hakuominaisuuksien ja kaupallisista järjestelmätoimittajista riippumattomuuden vuoksi. Tutkimuksella saatiin myös kartoitettua yleisten kirjastojen kannalta välttämättömiä Finnaan liittyviä tarpeita.

ASIASANAT:

hankkeet, käyttöönotto, muistiorganisaatiot, portaalit, verkkopalvelut, yleiset kirjastot

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in Library and Information Services

2013 | 58

Instructor Katri Rintamäki

Liida-Maria Manninen and Anni Rajala

THE IMPLEMENTATION OF FINNA IN PUBLIC LIBRARIES – EXPERIENCES FROM THE FIRST PHASE OF NDL'S PUBLIC INTERFACE PROJECT

The aim of this thesis was to study the implementation of National Digital Library's (NDL) public interface Finna in public libraries that took part in the first phase of the project. The participating public libraries were Helsinki City Library, Kouvola City Library and Turku City Library. The public interface Finna is a part of the National Digital Library (NDL) project that The National Library of Finland launched in 2008.

Finna is a joint portal for archives, libraries and museums. It is being built on open source software, so the development is free of any commercial software providers' restrictions. Member organisations provide their material to be displayed in the national Finna view and they are also able to create institution or sector specific views.

The study focused on examining how the implementation of Finna succeeded in the first phase public libraries and how Finna could be improved from public libraries' perspective. The research method was a semi-structured interview that was conducted with one person involved in the implementation from each participating public library. Two of the interviews were conducted face to face and one via e-mail according to the interviewee's wishes.

The results of the study indicate that the major problems in the implementation were contract- and interface-related. These issues have inhibited the displaying of public library materials in Finna and the building of institutions' own Finna views. Despite the slower than anticipated progress, the further development of Finna was considered important because of its advanced search features and because it offers an alternative to commercial software. The study also succeeded in highlighting some of the public libraries' needs regarding Finna.

KEYWORDS:

introduction, projects, public libraries, web portals, web services

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KIRJASTOJEN SIIRTYMINEN VERKKOON JA YHTEISTYÖN LAAJENEMINEN	8
2.1 Kirjastojärjestelmät	9
2.1.1 Kirjastojärjestelmien kehittyminen Suomessa	10
2.1.2 Kirjastojärjestelmien tulevaisuuden näkymät	11
2.1.3 Avoin lähdekoodi kirjastojärjestelmissä	11
2.2 Kansalliset yhteisluettelot	13
2.3 Muistiorganisaatioiden välinen digitaalinen yhteistyö	15
2.3.1 Yhteisportaalit	16
2.3.2 Yhteisportaalien tuomat hyödyt	17
2.3.3 Europeana	18
2.3.4 Bibliotek.dk	20
3 KANSALLINEN DIGITAALINEN KIRJASTO -HANKE	23
3.1 Pitkäaikaissäilytys	23
3.2 Digitointi	24
3.3 KDK osana Europeanaa	25
4 KDK:N ASIAKASLIITTYMÄ FINNA	26
4.1 Ensimmäinen aalto	27
4.2 Ensimmäisen aallon organisaatioilta kerätty palaute	28
4.3 Toinen aalto	31
4.4 Finnan hyödyt osallistuville organisaatioille	31
4.5 Finnan ominaisuudet	32
4.6 Finnan jatkonäkymät	34
5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS	35
5.1 Laadullinen tutkimus	35
5.2 Puolistrukturoitu haastattelu	36
5.3 Haastattelun toteuttaminen	36
5.3.1 Helsingin kaupunginkirjasto (HelMet-kirjastot)	38
5.3.2 Kouvolan kaupunginkirjasto (Kyyti-kirjastot)	40
5.3.3 Turun kaupunginkirjasto (Vaski-kirjastot)	41

6 TUTKIMUSTULOKSET	43
6.1 Aikataulu ja resurssit	43
6.2 Viestintä	43
6.3 Tuki ja ohjeistus	44
6.4 Yhteistyö	44
6.5 Yleisten kirjastojen asema Finnassa	45
6.6 Finnan tuoma lisäarvo yleisille kirjastoille	45
6.7 Yleisten kirjastojen suhtautuminen Finnaan	46
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	48
8 LOPUKSI	51
LÄHTEET	53

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko.

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten Kansallisen digitaalisen kirjaston Finna-asiakasliittymän käyttöönotto on onnistunut ensimmäisessä aallossa mukana olleissa yleisissä kirjastoissa. Lisäksi kartoitetaan yleisten kirjastojen näkemyksiä ja Finnan tulevaisuuden tarpeita. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat: Miten Finnan käyttöönotto on onnistunut ensimmäisessä aallossa mukana olleissa yleisissä kirjastoissa? Miten Finnaa pitäisi yleisten kirjastojen näkökulmasta kehittää? Opinnäytetyön toimeksiantaja on Kansalliskirjasto, joka on tarjonnut ehdotelmia työn aiheeksi. Varsinaisesta aiheen valinnasta ja rajauksesta on saatu kuitenkin päättää itse. Kansalliskirjasto on tutustunut opinnäytteen sisältöön ennen työn valmistumista ja esittänyt siinä yhteydessä omat kommenttinsa työstä.

Kansalliskirjasto on Helsingin yliopiston yhteydessä toimiva erillislaitos, jonka tehtäviä ovat kansallisten palvelujen kehittäminen ja tarjoaminen suomalaisille kirjastoille sekä kansainvälisen ja kotimaisen yhteistyön edistäminen. Kansalliskirjasto vastaa myös kulttuuriaineistojen tallettamista ja säilyttämistä koskevan lain mukaan kansallisen kulttuuriperinnön tallettamisesta, ylläpidosta ja saataavuudesta.

Kansalliskirjasto on mukana monissa kehittämis- ja yhteistyöhankkeissa. Kansallinen digitaalinen kirjasto ja asiakasliittymä Finna osana sitä on yksi käynnissä olevista hankkeista, josta Kansalliskirjasto on vetovastuussa.

Finnan käyttöönotto on toistaiseksi vielä kesken. Finnasta on tekeillä käytettävyystudkimuksia, mutta sen käyttöönottoa tai yleisten kirjastojen roolia siinä ei ole vielä tutkittu. Yleisillä kirjastoilla on myös omia, muista organisaatioista erotuvia tarpeita Finnan suhteen, minkä vuoksi selvitystä yleisten kirjastojen kokemuksista ja tarpeista on hyvä tehdä.

Tutkimusmenetelmänä tässä opinnäytetyössä käytetään puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelut on kerätty Turun, Helsingin ja Kouvolan kaupunginkir-

jastoista, jotka ovat olleet mukana Finnan käyttöönoton ensimmäisessä aallossa. Kustakin kirjastosta on haastateltu yhtä käyttöönottoon osallistunutta henkilöä.

Tutkimuksen teoriaosuudessa käydään läpi kirjastojärjestelmien kehitystä Suomessa sekä merkittäviä yhteisluettelo- ja yhteisportaalihankkeita. Lisäksi teoriaosuudessa esitellään, mikä Kansallinen digitaalinen kirjasto -hanke on, ja miten asiakasliittymä Finna rakentuu osaksi sitä. Teoriaosuuden jälkeen siirrytään esittelemään käytetyt tutkimusmenetelmät, tutkimuksen kulku, tutkimustulokset sekä löydetyistä tuloksista tehdyt johtopäätökset. Lopuksi pohditaan työn tarpeellisuutta ja mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

2 KIRJASTOJEN SIIRTYMINEN VERKKOON JA YHTEISTYÖN LAAJENEMINEN

Tiedon määrän kasvaminen ja tietotekninen kehitys pakottavat niin kirjastoja kuin muitakin muistiorganisaatioita muuttamaan toimintatapojaan. Kirjastojärjestelmät ovat kehittyneet valtavasti ja viime vuosina perinteisten kaupallisten kirjastojärjestelmien rinnalle on noussut yhdeksi vaihtoehdoksi avoimeen lähdekoodiin perustuvat kirjastojärjestelmät. On alettu huomata, että yhteistyön tekeminen niin eri kirjastojen kuin muistiorganisaatioiden välillä on kannattavaa. Laajempi yhteistyöverkosto pystyy tarjoamaan kattavampia palveluita asiakkaille ja voi tuoda myös taloudellisia säästöjä.

Yleisten kirjastojen välinen yhteistyö näkyy esimerkiksi kirjastokimppojen lisääntymisenä. Niiden myötä kirjastot ovat ottaneet käyttöön yhteisiä kirjastojärjestelmiä ja verkkokirjastoja. Parhaillaan on myös rakenteilla sektorirajat ylittävä kansallinen yhteisluettelo, johon tullaan keräämään Suomen kaikkien kirjastojen bibliografiset tiedot.

Laajimmin yhteistyötä Suomessa toteuttaa tällä hetkellä Kansallinen digitaalinen kirjasto -hanke. Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) kokoaa, tallentaa ja tekee löydettäväksi suomalaista kulttuuriperintöä kirjasto-, museo- ja arkistolaitoksista Finna-asiakasliittymään. KDK toimittaa suomalaista kulttuuriperintöaineistoa myös yhteiseurooppalaiseen Europeana-portaaliin. (OKM 2012.)

Kansalliskirjaston Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeessa vuonna 2009 laaditussa kansainvälisessä asiakasliittymä- ja pitkäaikaissäilytyskatsauksessa luotiin silmäys eurooppalaisten ja muutaman muun maan käynnissä oleviin hankkeisiin. Katsauksessa kartoitettiin kansallisia ja kansainvälisiä yhden tai useamman sektorin asiakasliittymähankkeita ja pitkäaikaissäilytys Hankkeita. Pelkästään Euroopassa oli tuolloin katsauksen mukaan vireillä tai toiminnassa 15 KDK:n kaltaista kansallista poikkisektoraalista projektia. (Merenmies ym. 2009.)

Muistiorganisaatioiden välisen yhteistyön tiivistyminen ja verkkoon siirtyminen vaikuttaa siis olevan yleinen suuntaus, jolle löytyy useita selityksiä. Yksi syy on halu palvella käyttäjiä paremmin tuomalla muistiorganisaatioiden aineistot yhteen paikkaan (Erway & Prescott 2011, 17). Nykyään puhutaan Google-sukupolvesta, joka on tottunut hakemaan tietoa verkosta ja odottaa löytävänsä tiedon helposti yhdestä paikasta. Niinpä Finnan suunnittelussakin on tiedostettu, että tiedonhaun tulisi olla yhtä yksinkertaista kuin Google-hakukoneessa (Hakkarainen ym. 2013, 15). Käyttäjakeskeinen ajattelu näkyy portaalihankkeissa muillakin tavoin. Esimerkiksi Europeanan kehitystyössä on panostettu loppukäyttäjän tarpeiden huomioimiseen osallistamalla heitä suunnitteluun projektin eri vaiheissa (Purday 2010, 5–7).

Tässä luvussa tarkastellaan kirjastojärjestelmien kehitystä Suomessa sekä avoimen lähdekoodin tarjoamia mahdollisuuksia kirjastoille. Avoin lähdekoodi on nostettu esille, koska KDK:n asiakasliittymä Finnaa rakennetaan nimenomaan avoimen lähdekoodin ohjelmistoilla. Lisäksi luvussa käsitellään kirjastojen ja muistiorganisaatioiden välistä yhteistyötä yhteisluetteloiden sekä yhteisportaalien osalta. Tämä toimii taustana sille, miksi yhteistyötä ja erityisesti Finnan kaltaisia yhteisportaalihankkeita on alettu viime vuosina toteuttaa.

2.1 Kirjastojärjestelmät

Kirjastojärjestelmällä tarkoitetaan tiedonhallintajärjestelmää, jolla voidaan hallita kirjaston kokoelmien käyttöoikeuksia ja tiedonhakua kokoelmista. Kirjastojärjestelmä voi myös sisältää muita kirjaston käyttöä ja käyttäjää tukevia palveluita. Lisäksi tietojärjestelmiä voidaan käyttää apuna kirjastotyön hallinnoimisessa ja kehittämisessä esimerkiksi järjestelmästä saatavia tilastoja hyödyntämällä. Kirjastojärjestelmällä voidaan tarkoittaa perinteistä aineistokeskeistä järjestelmää tai laajemmin useasta eri tietojärjestelmästä koostuvaa palvelujärjestelmää, jolla hallitaan kokoelman lisäksi kirjastoon ja asiakkaisiin liittyvää tietoa ja palveluita. (Saarti 2002, 16; 2012, 9–10.)

Kirjastojärjestelmät koostuvat muun muassa aineisto- tai luettelointi-, asiakas- ja tapahtumatietokannoista sekä tiedonhallintaohjelmistosta. Tiedonhallintaohjelmistolla määritellään tietokannat ja niitä myös käytetään sen avulla. Järjestelmää käytetään käyttöliittymän kautta. Käyttöliittymä on siis rajapinta käyttäjän ja järjestelmän välillä. Nykyisissä kirjastojärjestelmissä on mahdollista luoda eri tarpeisiin erilaisia käyttöliittymiä, jolloin käyttöliittymä palvelee mahdollisimman hyvin kunkin käyttäjän (esimerkiksi kirjaston työntekijän tai asiakkaan) tarpeita. (Saarti 2002, 17; 2012, 14.)

Kirjastojärjestelmän keskeisimpiä tehtäviä ovat muun muassa asiakkaiden ja asiakastietojen hallinta, aineiston käyttöoikeuksien ja logistiikan hallinta, tietokantojen ylläpitäminen ja datan tallentaminen sekä toimiminen portaalina kirjaston ulkoisiin verkkopalveluihin (Saarti 2012, 15–16).

Kun luodaan kirjaston järjestelmäarkkitehtuuria, tulee ensimmäiseksi tunnistaa mitä loppukäyttäjien tarpeet ovat. Tietoteknisistä välineistä ei saisi muodostua itseisarvoa vaan niitä käytetään vastaamaan kirjaston asiakkaiden todellisia tarpeita. Kirjastojärjestelmän hankinta ja ylläpito kuluttavat aina resursseja, joten toimintoihin, jotka eivät anna lisäarvoa kirjaston palveluihin, on turha panostaa. (Saarti 2002, 17; 2012, 17.)

2.1.1 Kirjastojärjestelmien kehittyminen Suomessa

Atk-pohjaiset kirjastojärjestelmät kehittyivät perinteisistä korttiluetteloista Suomessa käytännössä vasta 1990-luvulla. Kehitys on vienyt järjestelmiä koko ajan eteenpäin ja ensimmäisistä yksinkertaisista lainauksenvalvontajärjestelmistä on päästy pitkälle: nykyisissä kirjastojärjestelmissä käyttöliittymät ovat kehittyneitä ja niissä hyödynnetään myös esimerkiksi semanttisia teknologioita. Nykyään monipuolisia kirjastojärjestelmiä voidaankin pitää kirjastotyön keskeisimpänä työvälineenä. (Saarti 2012, 10–11.)

2.1.2 Kirjastojärjestelmien tulevaisuuden näkymät

Nykyaikaiset kirjastojärjestelmät ovat paitsi monipuolisia, myös monimutkaisia ohjelmistoja. Sen vuoksi on erittäin tärkeää, että kirjasto pystyy määrittelemään tarkasti omat tehtävänsä ja tarpeensa, jotta järjestelmästä olisi hyötyä. (Saarti 2012, 21.)

Kirjastokimppojen myötä tietoteknistä yhteistyötä tehdään jo nyt kirjastokimppojen jakaessa yhteiset kirjastojärjestelmät ja asiakaskäyttöliittymät. Nähtäväksi jää, mihin suuntaan kehitys tästä jatkuu. Tulevaisuudessa vaihtoehdot ovat Saartin (2002, 35; 2012, 21) mukaan joko yhdistetyt kirjastojärjestelmät yhteisine tietokantoineen ja ohjelmistoineen tai hajautetut kirjastojärjestelmät erillisine tietokantoineen, mutta standardinmukaisine liittymäpintoineen.

Muuttumassa on myös ajatus suljetuista kirjastojärjestelmistä. Niitä on viime vuosina alettu kritisoida ja kiinnostus on suuntautunut kohti avoimia kirjastojärjestelmiä, joiden avoin ohjelmointikoodi mahdollistaa esimerkiksi järjestelmän räätälöinnin juuri omiin tarpeisiin sopivaksi. (Saarti 2012, 11–12.)

2.1.3 Avoin lähdekoodi kirjastojärjestelmissä

Viime vuosina kirjastoalalla on alettu puhua paljon avoimesta lähdekoodista. Avoimen lähdekoodiin integroidut kirjastojärjestelmät, kuten Evergreen ja Koha, ovat kasvattaneet suosiotaan, samoin kuin avoimen lähdekoodin seuraavan sukupolven luettelointityökalut VuFind ja Blacklight. (Coombs & Hollister 2010, 3.) Myös Kansallisen digitaalisen kirjaston asiakasliittymä Finna on rakennettu avoimen lähdekoodin ohjelmistoilla.

Avoin lähdekoodi eli OSS (Open Source Software) tai FOSS (Free and Open Source Software) on tapa jakaa ja kehittää tietokoneohjelmistoja (Mäkiranta 2012, 90). Open source initiative (1998) määrittelee, että avoimen lähdekoodin ohjelmiston tulee olla muun muassa vapaasti levitettävissä ja sen lähdekoodin vapaasti saatavissa sekä johdettujen teosten luomisen sallittua.

Avoimen lähdekoodin ohjelmisto on siis ilmainen ohjelma, jossa kenellä tahansa on pääsy alkuperäisen lähdekoodin tiedostoihin ja joita halutessaan voi myös muokata. Ongelmien korjaaminen, uusien ominaisuuksien lisääminen ja olemassa olevien toimintojen parantaminen on siis aina mahdollista. Kaikki tehdyt muutokset voidaan palauttaa takaisin sovellusyhteisölle ja -kehittäjille muiden kokeiltavaksi ja käytettäväksi. Avoimen lähdekoodin ohjelmistoon liittyykin hyvin vahvasti yhteisöllisyys. Useiden eri ihmisten yhteistyö on hyödyllistä esimerkiksi siksi, että vikojen löytäminen ja korjaaminen on todennäköisempää, kun niitä etsii iso joukko ihmisiä. Suuri joukko mahdollistaa monipuolisemman ja paremman ohjelmiston aikaan saamisen. (Coombs & Hollister 2010, 3–4.)

Vaikka avoimen lähdekoodin ohjelmisto on itsessään ilmainen, koska siitä ei tarvitse maksaa lisenssimaksuja, syntyy sen ylläpidosta kuitenkin kustannuksia (Coombs & Hollister 2010, 4–5). Ohjelmiston käyttö vaatii ammattitaitoista henkilöstöä, joka osaa asentaa ja ylläpitää järjestelmää, ja lisäksi järjestelmän käyttöönottamiseksi tarvitaan palvelimet, tietoliikenneyhteydet ja muu infrastruktuuri. Vaikka kulujen pieneneminen onkin yksi avoimen lähdekoodin ohjelmiston eduista, ei sitä Mäkirannan mukaan kuitenkaan kannata pitää yksin syynä kaupallisesta järjestelmästä avoimeen lähdekoodiin siirtymiseen. (Mäkiranta 2012, 92.)

Avoimen lähdekoodin ohjelmiston vahvuus pienempien kustannusten lisäksi on Coombsin ja Hollisterin mukaan se, että ohjelmistoja voidaan vertailla vapaasti ennen hankintapäätöksen tekemistä. Ohjelmistot tarjoavat myös joustavuutta kirjastolle, sillä ohjelmistosta voidaan räätälöidä juuri omiin tarpeisiin sopiva. Kirjastot eivät ole riippuvaisia kaupallisten ohjelmistojen tarjoajien päätöksistä kehittämisen suhteen. Kirjastot eivät myöskään ole sidottuja yhteen ohjelmiston tuottajaan vaan myyjiä voidaan vaihtaa ilman, että kirjastojärjestelmää tarvitsee vaihtaa. (Coombs & Hollister 2010, 5.)

Kaupallisen kirjastojärjestelmän tarjoaja myy järjestelmänsä ja siihen liittyviä tukipalveluita. Kaikki järjestelmään liittyvä kehitystyö on sen omistavan yrityksen käsissä eikä kirjasto sinänsä pysty siihen vaikuttamaan. Kaikista lisättävistä uusista ominaisuuksista joutuu myös maksamaan. (Mäkiranta 2012, 92.)

Avoimen lähdekoodin järjestelmän kanssa kirjasto sen sijaan joko ohjelmoi uuden ominaisuuden itse tai vaihtoehtoisesti ostaa sen joltakin yritykseltä, minkä jälkeen ominaisuus tulee kaikkien järjestelmän käyttäjien käyttöön ilman maksua (Mäkiranta 2012, 92). Avoimen lähdekoodin järjestelmän kanssa ei siis olla riippuvaisia ulkopuolisesta järjestelmätoimittajasta vaan ohjelmistoa voidaan aina muokata vastaamaan omia tarpeita (Mäkiranta 2012, 98).

Avoimen lähdekoodin ohjelmistoilla on toki myös heikkouksia. Ongelmatilanteissa maksullista, ohjelmiston tuottajan tarjoamaa tukea ei ole saatavilla vaan viat täytyy selvittää ja korjata itse. Sovelluksesta riippuen yhteisön tarjoamaa tukea on saatavilla vaihtelevasti. (Coombs & Hollister 2010, 5.) Yhdysvalloissa avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmiä on ollut tarjolla jo useiden vuosien ajan. Siellä on tarjolla myös ostopalvelu järjestelmäasennuksiin ja ylläpitoon. Mäkiranta kirjoittaaakin, että mikäli Suomeen syntyisi samanlaista toimintaa, ei kirjastossa kaikkien tarvitsisi olla järjestelmäasiantuntijoita, vaan palvelu voitaisiin ostaa ulkopuoliselta yritykseltä. Toinen vaihtoehto on palkata kirjastoon henkilökuntaa ylläpitoa varten. (Mäkiranta 2012, 97.)

2.2 Kansalliset yhteisluettelot

Yhteisluettelo on tietokanta, joka sisältää useamman kuin yhden kirjaston koelmatiedot (Tonteri 2009, 37). Kansallinen yhteisluettelo on siis koko maan kaikkien kirjastosektoreiden yhteinen bibliografinen tietokanta, joka sisältää koelmatiedot kaikkien kirjastojen aineistoista (Hyvönen & Tonteri 2009a, 5).

Hyvönen ja Tonteri (2009a, 5) kirjoittavat raportissaan Kansallinen yhteisluettelo nyt ja tulevaisuudessa – faktaa ja visioita, että verkkopalvelujen yleistymisen myötä kirjastojen ei kannata enää toimia yksin vaan nimenomaan yhdistää ja keskittää voimavaransa. Kirjastojen pitäisi kehittää verkkopalvelujaan loppukäyttäjää ajatellen (Hyvönen & Tonteri 2009a, 34). Yhteisluettelo on käyttäjäsystävällinen vaihtoehto, sillä loppukäyttäjä saa selville yhdestä paikasta, mitä kirjastoissa on sen sijaan, että joutuisi hakemaan tiedon jokaisesta kirjastosta erikseen (Hyvönen & Tonteri 2009a, 5). Kansallinen yhteisluettelo on määritelty

merkittäväksi tavoitteeksi myös Yleisten kirjastojen neuvoston strategiassa 2011–2016 (YKN 2010a, 17).

Yhteisluettelon avulla voidaan myös tehostaa sellaisia kirjaston toimintoja, kuten luettelointia ja kaukopalvelua päällekkäisen työn vähentyessä. Yhteisluettelon myötä paikallisia kirjastojärjestelmiä voitaisiinkin yksinkertaistaa, kun niiden vastuulle jäisivät ainoastaan saatavuustiedot sekä lainaukseen, palautukseen, hankintaan ja varaamiseen liittyvät toiminnot. (Hyvönen & Tonteri 2009a, 7.)

Hyvösen ja Tonterin (2009b) mukaan yhteisluettelo luo yhteisiä käytäntöjä metadatan tuottamiselle ja tukee kirjastojen välistä yhteistyötä. Yhteisluettelo luo myös edellytyksiä tulevaisuudessa tapahtuville luettelointikäytäntöjen ja järjestelmäarkkitehtuurin muutoksille. Lisäksi on pohdittu sitä, voisiko kansallinen yhteisluettelo toimia taustajärjestelmänä Kansallisen digitaalisen kirjaston asiakasliittymälle. Yhteisluettelon myötä luettelointi yhdenmukaistuu sillä siihen luetteloissa noudatetaan yhteisiä periaatteita ja käytäntöjä. (Hyvönen & Tonteri 2009b; YKN 2010b, 15.) Kirjastojen asiakkaita yhteisluettelo hyödyttää siten, että asiakas saa käyttöönsä entistä laadukkaampaa dataa (Kirjastokaista 2010). Myös hakutulokset paranevat ja aineiston saatavuus helpottuu (YKN 2010b, 15).

Tonterin (2009, 4) mukaan monissa muissa maissa sekä kansallisia yhteisluetteloita että yhteisiä käyttöliittymiä on ollut jo pitkään. Suomen kansallinen yhteisluettelo -hanke käynnistyi vuonna 2010 (Heinemann ym. 2011). Luettelon perustana toimii entinen yliopistokirjastojen LINDA-yhteisluettelo. LINDAn laajentaminen kaikkien kirjastojen metatietovarannoksi on jo alkanut ja nimi sen myötä vaihtunut Melindaksi. Enää ei myöskään puhuta kansallisesta yhteisluettelosta vaan kansallisesta metatietovarannosta. (Kansalliskirjasto 2013a.)

Melinda tulee siis olemaan kaikkien suomalaisten kirjastojen yhteistietokanta. Tällä hetkellä Melinda sisältää viitetiedot yliopistokirjastojen, yhteiskirjastojen, Eduskunnan kirjaston, Varastokirjaston ja Tilastokirjaston tietokantoihin kuuluvista aineistoista sekä Suomen kansallisbibliografian. Ammattikorkeakoulukirjastot tulevat mukaan seuraavaksi vuosien 2013 ja 2014 aikana. Yleisistä kirjas-

toista ensimmäisinä pilotteina toimivat Kokkolan ja Tampereen kaupunginkirjastot. (Melinda 2013.) Keskitettynä tietovarantona Melinda on myös osa kehitteillä olevaa uutta järjestelmäkokonaisuutta, joka muodostuu Melindan lisäksi uudesta kirjastojärjestelmästä (UKJ) sekä KDK:n asiakasliittymästä Finnasta (Kansalliskirjasto 2013a).

Melindan tavoitteina on tarjota uusi työskentely- ja toimintaympäristö kirjastojen metatietojen tuotannolle sekä tehostaa aineistojen kuvailuprosessia kirjastoissa. Merkittävimpiä hyötyjä ovatkin juuri kuvailutyön tehokkuus sekä yhtenäiset kuvailukäytännöt ja laadukkaamman datan tuottaminen. Myös kokoelmien näkyvyys paranee, kun ne tulevat kansallisesti näkyviin, ja lisäksi kaukopalvelun käyttö lisääntyy. (Metatietovaranto-wiki 2013.)

2.3 Muistiorganisaatioiden välinen digitaalinen yhteistyö

Muistiorganisaatiolla tarkoitetaan yhteiskunnan ylläpitämiä, kollektiivista muistia tukevia laitoksia, joita ovat kirjastot, museot ja arkistot (Kotimaisten kielten keskus 2007). Muistiorganisaatiot ”hoitavat, tutkivat ja esittelevät aineellista kulttuuriperintöämme” (OPM 2003). Muistiorganisaatioista käytetään myös termiä KAM-organisaatiot (KDK 2012a). Englanniksi puhutaan vastaavasti LAM-organisaatioista (libraries, archives and museums) (Erway & Prescott 2011, 5).

Jo 1990-luvulla muistiorganisaatiot ovat tehneet yhteistyötä esimerkiksi MUISTI-projektin myötä. Projektin oli osa opetusministeriön Suomi tietoyhteiskunnaksi -ohjelmaa. MUISTI-projektin tarkoituksena oli digitoida muistiorganisaatioiden kokoelmia ja tarjota niitä käyttäjille verkkoympäristössä. Hanketta koordinoi Helsingin yliopiston kirjasto, jonka lisäksi siihen osallistuivat Kansallisarkisto, Museovirasto, Suomalaisen kirjallisuuden seura sekä Helsingin yliopiston av- ja atk-keskukset. (Salonharju 1996.)

Kansallinen digitaalinen kirjasto on tähän mennessä laajin muistiorganisaatioiden kesken toteutettu yhteistyöhanke (Partanen 2013, 12). Hanketta käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 4.

Muistiorganisaatioiden välisestä digitaalisesta yhteistyöstä on tehty selvityksiä niin Suomessa kuin muuallakin maailmalla. Esimerkiksi Yhdysvalloissa Online Computer Library Center (OCLC) on julkaissut tutkimuksia aiheesta ja Suomessa asiaa on kartoittanut ainakin Kansalliskirjasto.

2.3.1 Yhteisportaalit

Kielitoimiston sanakirja (2012, 548) määrittelee, että portaalit ovat yrityksen tai muun vastaavan tahon ylläpitämän sivuston pääsivu, joka tarjoaa käyttäjälle pääsyn sen omiin ja muihin palveluihin. Yhteisportaalilla tarkoitamme tässä yhteydessä useamman muistiorganisaatiosektorin välistä yhteistä portaalisivustoa, joka tarjoaa pääsyn arkistojen, kirjastojen ja museoiden aineistoihin ja palveluihin. Suomessa tällainen yhteisportaalitulee olemaan Kansallisen digitaalisen kirjaston Finna-asiakasliittymä.

Suomen Kansallisen digitaalisen kirjaston asiakasliittymää vastaavia, poikkisektoraaialisia käyttöliittymähankkeita on toiminnassa, suunnitteilla ja rakenteilla myös muualla Euroopassa. Merenmies, Rouvari ja Sainio (2009, 1) nimeävät katsauksessaan asiakasliittymistä sekä pitkäaikaissäilytyksen hankkeista ja ratkaisuksista muissa maissa ja EU-tasolla näistä merkittävimmiksi saksalaisen BAM-portalin, italialaisen Culturaitalian sekä ranskalaisen Culture.fr:n. Koko Euroopan laajuisena muistiorganisaatioiden yhteisenä digitoitujen aineistojen portaalina toimii Europeana.

Tässä työssä esitellään Europeana-portaalit sekä tanskalainen bibliotek.dk, joka on Tanskan tieteellisten ja yleisten kirjastojen yhteinen portaalipalvelu. Nämä portaalit on valittu esiteltäviksi niiden sisällöllisen laajuuden vuoksi. Europeana on EU-hankkeena alueellisestikin laaja portaalit, jossa on edustettuna kaikkien eri muistiorganisaatioiden aineistoa ja johon myös KDK-hanke on kytköksissä välittämällä sinne suomalaisia aineistoja. Bibliotek.dk sen sijaan on ollut toiminnassa jo vuodesta 2000 ja se on tuonut merkittäviä hyötyjä kirjastojen palveluun Tanskassa. Portaalit sisältää tanskalaisten kirjastojen aineistojen lisäksi British Libraryn ja Yhdysvaltain kongressin kirjaston tietueet.

2.3.2 Yhteisportaalien tuomat hyödyt

Yhteisportaalien kiistaton hyöty loppukäyttäjän näkökulmasta on tiedon löytymisen yhdestä paikasta sen sijaan, että sama haku pitäisi toistaa erikseen jokaisen eri organisaation omassa hakuliittymässä. Kuten Hedegaard (2004, 291) kirjoittaa, käyttäjää kiinnostaa ainoastaan tiedon löytyminen, ei se, missä tieto konkreettisesti sijaitsee tai missä muodossa se on.

Käyttäjät voivat etsiä tietoa internetistä yhtä hakukonetta käyttäen, mutta kulttuuriorganisaatioiden aineistot ovat edelleen usein erillisten hakuliittymien takana (Erway & Prescott 2011, 5). Muistiorganisaatioilla voi myös olla erilaisia standardeja tiedon tallentamisen suhteen, mikä sekin vaikeuttaa relevantin tiedon löytämistä (Hedegaard 2004, 291). Yhteisportaali helpottaa hakuprosessia ja toisaalta lisää tietoisuutta siitä, mitä aineistoa on ylipäätään olemassa (Awre 2003, 10).

Halu palvella käyttäjiä paremmin yksinkertaistamalla ja tehostamalla hakua sekä helpottamalla aineiston löytämistä ja saatavuutta yhdistää kaikkia muistiorganisaatioita (Erway & Prescott 2011, 17). Toinen tärkeä motivaatiotekijä yhteisportaalien luomiselle on tarve yhtenäistää kokoelmanhallintatapoja. Lisäksi kaikilla muistiorganisaatioilla on enenevässä määrin digitoitua sekä syntyjään digitaalista aineistoa, mikä on osaltaan kasvattanut tarvetta yhdelle hakuliittymälle, jonka kautta näihin digitaalisiin aineistoihin olisi mahdollista päästä käsiksi. (Erway & Prescott 2011, 7; 15.)

Yhteisportaalihankkeiden haasteita ovat esimerkiksi uuden järjestelmän käytön opettelu sekä datan mäppäys ja siirtäminen (Erway & Prescott 2011, 8). Mäppämisellä eli kartoittamisella tarkoitetaan tiedonsiirron suunnitelmaa, jossa on esitetty, miten järjestelmän tietyn kentän tieto esitetään toisen tietojärjestelmän vastaavassa kentässä (Digiwiki 2011). Edellä mainitut hankaluudet voivat aiheuttaa turhautumista ja vastahakoisuutta harkittaessa hankkeeseen mukaan lähtemistä, minkä vuoksi voi olla, että yhden tai kahden organisaation on käytävä muutos ensin läpi. Onnistuneiden kokemusten jälkeen aiemmin vastahakoiset-

kin organisaatiot voidaan saada lähtemään hankkeeseen mukaan. (Erway & Prescott 2011, 8.)

2.3.3 Europeana

Europeana on yhteiseurooppalainen verkkomuseo, -arkisto ja -kirjasto, joka koostaa digitoitua eurooppalaista kulttuuriperintöä kulttuuri- ja tiedeorganisaatioista (Purday 2010, 3). Hanketta ylläpitää ja hallinnoi Europeana Foundation, joka on osin Euroopan unionin ja osin mukana olevien jäsenmaiden rahoittama organisaatio (Europeana Professional n.d.a; Europeana Professional n.d.b).

Europeanan juuret ovat Eurooppalaisen digitaalisen kirjaston synnyssä. Digitaalisen kirjaston pohjatyö aloitettiin vuonna 2006 Ranskassa, kun Bibliothèque nationale de France (BnF), Portugali ja Unkari aloittivat yhteistyön digitoitujen kokoelmiensa jakamiseksi. Samaan aikaan The Conference for European National Librariansilta (CENL) pyydettiin ehdotelma Euroopan digitaalista kirjasto-projektia varten. CENL oli aiemmin luonut 46 eurooppalaisen kansalliskirjaston kokoelmatiedot kattavan European Libraryn. BnF:n ja CENL:n projekteista saadut kokemukset kansainvälisestä yhteistyöstä ja toimivasta infrastruktuurista pohjustivat yhteiseurooppalaisen digitaalisen portaalin kehityksen aloittamista. (Purday 2009, 921.)

Yhteistyön tulos EDLnet, eli European digital library network, aloitti toimintansa EU:n eContentplus-rahoituksen turvin vuonna 2006. EDLnetin perusajatus oli mahdollistaa poikkitieteellisten organisaatioiden, eli museoiden, kirjastojen, arkistojen sekä audiovisuaalisten kokoelmien yhteistyö ja tiedonsiirto. (Purday 2009, 921.)

EDLNet-projekti loppui maaliskuussa 2009 mutta sen seuraajana jatkoi helmikuusta 2009 alkaen Europeana v1.0 (Purday 2010, 3). EDLNetin aikana oli jo onnistuttu luomaan yli sata muistiorganisaatiota, yliopistoa ja tutkimusinstituuttia kattava eurooppalainen yhteistyöverkosto, sekä Europeana.eu:n prototyyppi. Nimestä "European digital library" oli tähän mennessä päätetty luopua, koska nimi ei kattanut koko kulttuuriperintökenttää. Uudeksi nimeksi valittiin BnF:n ai-

emmin käyttöön ottama Europeana. (Purday 2009, 922.) EDLNet-hankkeen aikana luodun tiedonhakuportaali Europeana.eu:n prototyyppi aloitti toimintansa marraskuussa 2008 (Purday 2009, 930). Sen jälkeen Europeana-portaali on kehittynyt ja kasvanut vuoden 2012 aikana 4,5 miljoonaa vierailijaa 229 maasta keränneeksi eurooppalaista kulttuuriperintöä esitteleväksi online-museoksi (Europeana Professional 2013a, 1–2).

Vuonna 2013 Europeanan yhteistyöverkostossa oli mukana yli 500 jäsentä ja yli 2200 tiedontuottajaa (Europeana Professional 2013b, 5). Europeanan tietokannassa oli 5.8.2013 mennessä yli 29 miljoonaa metadatatietuetta, jotka ovat peräisin 2200 instituutiosta 36 eri maasta (Europeana Professional 2013c). Aineistotyyppinä on lukuisia. Yli puolet aineistosta on kuvia eli maalauksia, piirroksia, karttoja ja valokuvia. Seuraavaksi eniten on tekstiaineistoa eli kirjoja, sanomalehtiä, käsikirjoituksia, kirjeitä, päiväkirjoja ja arkistoasiakirjoja. Lisäksi on muun muassa nauhoituksia, videomateriaalia, televisiolähetystyksiä, levyjä sekä 3D-malleja. (Europeana Professional 2013a, 1.)

Europeanaan haluttiin mukaan aineistoa kaikista EU:n jäsenmaista ja erityyppisistä muistiorganisaatioista (Purday 2009, 926). Aineiston kokoamiseen liittyviä ongelmia ratkomaan perustettiin työryhmä, joka kartoitti sisällönkuvailua varten soveltuvia asiasanoitus- ja luokitusjärjestelmiä ja loi yhteiset metadatatandardit (Purday 2009, 923). Aineiston kokoamisvaiheessa yhteistyö kansallisten aggregaattoreiden eli aineistojen välittäjien kanssa tiivistyi, sillä monialaisina toimijoina niiden katsottiin jo selvitelleen metadatan yhdenmukaistamiseen liittyviä asioita (Purday 2009, 926).

Aineiston kokoamisvaiheessa alun perin eri muodoissa ollut data haravoitiin, muutettiin XML-muotoon ja koodattiin Unicode 8-bit (UTF8) -koodisivun mukaisesti, jotta järjestelmät olisivat yhteensopivat keskenään. Esimerkkiaineiston perusteella luotiin vastaavuuskartta ja yhteiset metadatatandardit. (Purday 2009, 926.) Europeanaan haravoitavat aineistot on määrittävä Dublin Core metadatatandardin mukaisesti (Purday 2009, 927–928).

Europeanaan kerätään osallistuvista organisaatioista digitoitujen aineistojen metadata. Metadata sisältää kuvailutietoa digitaalisista ja fyysisistä esineistä. Europeanan käytösäännöt kertovat kaiken metadatansa olevan vapaasti jaettavaa. (Europeana 2013.) Europeanan lisenssiitekehelyksessä määritellään tarkkaan tiedontuottajaorganisaatioiden ja Europeanan väliset aineistooikeudet. Osallistujaorganisaation täytyy välittää Europeanalle tiedot aineiston käyttöoikeuksista, jotta kaikki aineisto saadaan näkymään tietokantaan laillisesti ja niin, että tietokannan käyttäjä näkee selityksen mahdollisesti puuttuvalle objektikuvalle. (Europeana Professional n.d.c., 15.)

Europeana on mukana Creative Commons CC0 Public Domain Dedication -hankkeessa. Tämä tarkoittaa, että kaikkea julkaistua metadataa saa käyttää vapaasti kaupallisesti, opetuksessa ja luovassa työssä. Menettelytavan katsotaan olevan taloudellisestikin kannattava, sillä Euroopan komission tavoiteohjelmassa katsotaan digitaalisten innovaatioiden lisäävän talouden kasvua, kun yritykset voivat hyödyntää avointa dataa. CC0:n ansiosta Europeanan metadataa voidaan hyödyntää esimerkiksi matkailu- ja mediatoimijoiden Linked Open Data -hankkeissa. (Europeana Professional 2012.)

2.3.4 Bibliotek.dk

Bibliotek.dk on Tanskan yleisten ja tieteellisten kirjastojen sekä erikoiskirjastojen yhteisportaali, josta tanskalaiset voivat etsiä ja tilata aineistoa haluamaansa kirjastoon (Bibliotek.dk 2013). Bibliotek.dk:n juuret ovat DanBib:issä, joka on sen rinnalla käytettävä kirjastoammattilaisten työkalu (Hansen 2003, 1).

DanBib on 1990-luvun alussa käyttöön otettu, kirjastoammattilaisille tarkoitettu yhteisluettelo ja verkkopalvelu (Andersen 2002, 187). Helmikuussa 2012 DanBib sisälsi noin 34 miljoonaa bibliografista tietuetta, ja tietokantaa päivitetään jatkuvasti (DanBib 2012). Tietokanta sisältää Tanskan kansallisbibliografian, yleisten ja valtion tutkimuskirjastojen aineistojen nidetiedot, pohjoismaisen aikakauslehtien yhteisluettelo NOSP:in sekä kansainvälisen ISSN Portal-tietokannan. Mukana ovat lisäksi British National Bibliographyn ja Yhdysvaltain

kongressin kirjaston tietueet. (DBC 2013a.) DanBib:iä ylläpitää ja kehittää Dansk Biblioteks Center (DBC 2013b).

Alusta alkaen DanBib:ia on hyödynnetty muun muassa luetteloinnin ja kauko-palvelun parissa (Hansen 2003, 31). Tanskan kirjastolakiin tehdyn muutoksen perusteella DanBib:in pohjalta tehtiin julkinen internet-palvelu, jonka kautta asiakkaat pystyvät itse etsimään ja tilaamaan niteitä. Palvelu sai vuonna 1999 nimen bibliotek.dk. (Andersen 2002, 188.)

Bibliotek.dk julkaistiin 31.10.2000 (Hansen 2003, 32). Bibliotek.dk:n tietokannassa on Tanskan kansallinen yhteisluettelo ja erikoiskirjastojen sekä yleisten ja tieteellisten kirjastojen aineistojen nidetiedot. Helmikuussa 2012 tietokannassa oli 13 miljoonaa nidettä. (DanBib 2012.)

Kirjastojen kannalta bibliotek.dk on osoittautunut erityisen merkittäväksi kauko-palvelun käytön lisääjäksi. Kirjastoaineistosta tehtyjen hakujen määrä on lisääntynyt huomattavasti ja englanninkielisen aineiston käyttö yleistynyt bibliotek.dk:n myötä. (Andersen 2002, 191.)

Bibliotek.dk on nimenomaan asiakkaiden käyttöön suunnattu tiedonhaun portaali, joten sen kehittämisen painopiste ollut alusta alkaen asiakkaiden tiedonhankinnan helpottaminen. Larsen (2007, 205) luettelee artikkelissaan bibliotek.dk:n käyttäjää varten suunniteltuja ominaisuuksia. Hakuja voi tehdä monella tavalla, ja hakutulosten esityksessä käytetään FRBR-mallia. Sivustoa voi selata vapaasti ja kirjastokortilla sisään kirjautuminen mahdollistaa aineiston tilaamisen haluttuun kirjastoon. Käyttäjän on mahdollista tallentaa esimerkiksi hakuja, suosikkikirjastoja ja näkymää koskevia henkilökohtaisia asetuksia. Lisäksi käyttäjä voi tilata sähköpostihälytyksiä tai syötteitä. (Larsen 2007, 205.)

Palvelua kehitetään jatkuvasti vastaamaan asiakkaiden toiveita. Asiakasnäkökulma on ollut vahvasti esillä muun muassa käyttöliittymän ja hakuominaisuuksien suunnittelussa, joissa hyödynnettiin väestöä monipuolisesti edustavaa käyttäjäpaneelia. (Andersen, 2002, 189.) Andersenin (2002, 192) mukaan bibliotek.dk:n kehitys painottuu edelleen kirjastojen tietovarantoihin käsiksi pääsyn

helpottamiseen, bibliotek.dk:n tarjoaman sisällön asiakaslisäarvon kehittämiseen ja kirjastojen kaukolainoista aiheutuvan työmäärän helpottamiseen.

Viime vuosina DBC (Danish Library Center) on keskittynyt valmistelemaan bibliotek.dk:n ja DanBib:n siirtoa avoimen lähdekoodin ohjelmistolla rakennetulle alustalle. Vuonna 2012 julkaistu bibliotek.dk:n beta-versio rakentuu palvelukeskeiselle arkkitehtuurille ja sen käyttöliittymä on luotu Drupalilla. (DBC 2013c, 4.) Käytäntö mahdollistaa palveluiden siirron tulevaisuudessa kehitteillä olevaan tanskalaiseen kansalliseen digitaaliseen kirjastoon, jonka pohja rakennetaan samalla kaavalla (DBC 2013c, 2; Hapel 2012, 5).

3 KANSALLINEN DIGITAALINEN KIRJASTO -HANKE

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) on opetus- ja kulttuuriministeriön sisältö- ja palvelukokonaisuus, jossa ovat mukana Suomen kirjasto-, arkisto- ja museo- laitokset sekä muita kulttuuriperintöä säilyttäviä organisaatioita. Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeen tärkeimpiä päämääriä ovat kirjastojen, arkistojen ja museoiden yhteisen asiakasliittymän kehittäminen ja ylläpito, aineistojen välittäminen Euroopan digitaaliseen kirjastoon Europeanaan, tietohallinnon yhteentoimivuuden edistäminen sekä asiakirja- ja kulttuuriperintöaineistojen digitointi ja niiden pitkäaikaissäilytys. (KDK 2011a.) Hanke käynnistyi vuonna 2008 ja se perustuu valtioneuvoston periaatepäätökseen kansallisen tietoyhteiskuntapolitiikan tavoitteista sekä siihen liittyvään Arjen tietoyhteiskunta -toimintaohjelmaan (KDK 2012b).

Kansallinen digitaalinen kirjasto -hanke on laajin muistiorganisaatioiden välinen yhteistyöhanke, joka tähän mennessä on Suomessa toteutettu. Hanke on tiivistänyt ja lisännyt sekä muistiorganisaatioiden välistä yhteistyötä että yhteistyötä kunkin sektorin sisällä. Muistiorganisaatioilla on myös omia hankkeita, jotka ovat kytköksissä Kansalliseen digitaaliseen kirjastoon. Näitä hankkeita ovat arkistojen AHAA-hanke, museoiden Museo 2015 -hanke sekä kirjastojen kansallinen metatietovaranto -hanke. (KDK 2012c.)

Tässä luvussa käydään läpi digitointi, pitkäaikaissäilytys ja aineistojen välittäminen Europeanaan osana KDK-hanketta. KDK:n asiakasliittymä Finnasta on oma erillinen lukunsa (luku 4).

3.1 Pitkäaikaissäilytys

Pitkäaikaissäilytys (PAS) on tiedon hallinnan prosessi. Prosessilla taataan digitaalisen aineiston käyttökelpoisuus tulevaisuudessakin. Prosessi ei ole pelkästään digitaalisen aineiston varastointia tai tietojärjestelmän ylläpitoa vaan se sisältää organisaation, resurssit ja teknologian sekä suunnitelman pitkäaikais-

säilytyksen toteuttamiseksi. Suunnitelmaan kuuluu varautuminen myös siihen, että prosessi voi katketa, jolloin aineistot pitäisi saada palautettua käyttöön suhteellisen helposti. Tällaisia säilytysprosessia uhkaavia tekijöitä ovat esimerkiksi tekniikan vanhentuminen, inhimilliset virheet tai laitteiden ja ohjelmistojen viat. (Keskitalo 2008.)

Kansallisen digitaalisen kirjaston pitkäaikaissäilytysuhanke toteutettiin vuosina 2008–2010. Hankkeelle asetettuja tavoitteita olivat muun muassa digitaalisten kulttuuriaineistojen säilyvyyden varmistaminen, aineistojen hyödynnettävyyden ja yhteiskäytön takaaminen sekä organisaatioiden yhteistyön edistäminen ja sitä kautta parempien palveluiden rakentaminen. Pitkäaikaissäilytyksen jatkohanke käynnistyi vuonna 2010 ja jatkuu vuoden 2013 loppuun. (KDK 2012d.)

3.2 Digitointi

Kulttuuriperintöaineistojen digitoimisen edistäminen on keskeinen osa Kansallinen digitaalinen kirjasto -hanketta. Digitoinnilla tarkoitetaan alunperin fyysisessä muodossa olevan aineiston tallentamista sähköisiksi tiedostoiksi. Aineistoja voidaan digitoida kuvaamalla digitoitava aineisto digitaalikameralla tai skannaamalla aineisto suoraan tai valokuvan kautta. Digitointitapa riippuu digitoitavasta aineistosta ja digitointiprojektista. (OPM 2003, 29.)

Hankkeen ensimmäisen vaiheen aikana vuosina 2008–2011 digitoitiin noin 19,5 miljoonaa kohdetta, jotka koostuivat suurimmaksi osaksi sanomalehdistä, asiakirjoista ja valokuvista. Vuosien 2012–2015 aikana tarkoituksena on saada digitointua seitsemän miljoonaa kohdetta kaikista aineistolajeista. Rahoitusta hankkeeseen on saatu opetus- ja kulttuuriministeriöltä. (KDK 2012e.)

Digitoitu aineisto kootaan saataville Kansallisen digitaalisen kirjaston asiakasliittymä Finnaan, missä aineisto palvelee kansalaisten, opetuksen, kulttuurin ja tieteen tarpeita. Digitoinnin hyötyjä ovatkin paitsi aineiston säilyminen, myös aineiston käyttö ja uudelleenkäyttö. (KDK 2012e.)

3.3 KDK osana Europeanaa

Kansallinen digitaalinen kirjasto toimii Suomen osalta Europeana-portaalin aggregaattorina eli kerää aineistoa suomalaisilta muistiorganisaatioilta välitettäväksi osaksi Europeanan aineistoa (Merenmies ym. 2009, 1). Suomalaisia aineistoja on välitetty Europeanaan keväästä 2012 alkaen Formula-palvelun avulla (KDK 2012f). Kansalliskirjaston kevään 2012 tiedotteen mukaan Europeanaan Suomesta välitettyjä aineistotyyppejä ovat valokuvat, museoesineet, sanomalehdet, videot ja käsikirjoitusaineisto, joita on määrällisesti satoja tuhansia. Esimerkiksi Kansalliskirjastosta on Europeanassa mukana kulttuurihistoriallisesti merkittäviä matkailuaiheisia kirjoja. (Kansalliskirjasto 2012a.) Tarkemmin Europeana-portaalia on käsitelty luvussa 2.3.3.

4 KDK:N ASIAKASLIITTYMÄ FINNA

Asiakasliittymä Finnan kehittäminen on osa Kansallinen digitaalinen kirjasto -hanketta. Finna on helppokäyttöinen verkkopalvelu, joka tarjoaa pääsyn Suomen kaikkien kirjastojen, arkistojen ja museoiden aineistoihin sekä palveluihin yhden käyttöliittymän kautta. Finnan rakentamisessa on käytetty verkkokirjasto-ohjelmisto VuFindia sekä muita avoimen lähdekoodin ohjelmistoja. Testiversio julkaistiin joulukuussa 2012 ja se on nähtävissä osoitteessa <https://www.finna.fi/>. (Finna 2013.)

Kansallisen digitaalisen kirjaston asiakasliittymähanke käynnistettiin vuonna 2008. Hankkeen toteuttamissuunnitelman alustavaan aikatauluun kuului erinäisten organisatoristen ja teknisten valmistelujen jälkeen asiakasliittymäohjelmiston pilotoinnin teettäminen huhti–heinäkuussa 2010. (KDK 2009, 10.) Tämän aikataulun mukaisesti pilotointia ei kuitenkaan pystytty toteuttamaan.

Asiakasliittymäohjelmistoksi valikoitui avoimen kilpailutuksen kautta Ex Libris Groupin Primo elokuussa 2010 (KDK 2012g, 4). Pilottisopimus solmittiin yhteensä kahdeksan pilottiorganisaatioksi kutsutun kirjasto-, museo- ja arkistoorganisaation kanssa. Alustavasta aikataulusta poiketen Primoa oli tarkoitus pilotoida helmikuuhun 2011 saakka. Pilotointia jatkettiin kuitenkin kahdesti järjestelmään liittyneiden puutteiden ja ongelmien takia: ensin kesäkuulle 2011 ja sitten siihen asti, kunnes Primo olisi vastannut sille asetettuihin vaatimuksiin. (KDK 2011b; KDK 2011c.)

Kansalliskirjasto pyysi Primoa pilotoineilta organisaatioilta hanketta koskevaa palautetta syyskuussa 2011. Kyselyyn vastasi 12 henkilöä kaiken kaikkiaan kuudesta eri organisaatiosta. Palautekyselyssä nousi vahvasti esille vastaajien tyytymättömyys järjestelmätoimittaja Ex Libriksen toimintaan ja Primo-ohjelmiston soveltuvuuteen, sekä Kansalliskirjaston ja pilottiryhmän tuloksellisuuteen. (Kansalliskirjasto 2011.) Marraskuussa Turun kaupunginkirjasto päätti keskeyttää Primon pilotoinnin (KDK 2011d).

Pilotointihanke päättyi vuoden 2011 lopussa ja sopimus Primon kanssa purettiin tammikuussa 2012, koska tarvittavaa toiminnallisuutta ei ollut mahdollista toteuttaa hankkeelle suunnitellun aikataulun puitteissa (Rouvari 2012, 57). Primon pilotointiin osallistui yleisistä kirjastoista Helsingin kaupunginkirjasto ja Turun kaupunginkirjasto - Varsinais-Suomen maakuntakirjasto, josta tässä työssä käytetään lyhyemmin nimitystä Turun kaupunginkirjasto. Lisäksi mukana pilotoinnissa olivat Kansalliskirjasto, Kansallisarkisto, Lusto/Kantapuu, Jyväskylän yliopiston kirjasto, Museovirasto, Tuusulan museon taidemuseo-osasto. (Karvonen 2010.)

Primo-ohjelmistosta luopuminen ja uuden, tilalle valitun avoimen lähdekoodin ohjelmisto VuFindin kanssa työskentelyn aloittaminen johti asiakasliittymän kehittämiprojektin suunnitelman päivytykseen (KDK 2012h). Samalla pilottitermistä luovuttiin, ja uuden ohjelmiston pilotoinnin aloittavista organisaatioista alettiin käyttää nimitystä ensimmäisen aallon organisaatiot (KDK 2012g, 5).

4.1 Ensimmäinen aalto

Primon kanssa pilotoinnin epäonnistuttua kaupallisista järjestelmätoimittajista luovuttiin ja alettiin selvittää avoimen lähdekoodin ohjelmistojen tarjoamia vaihtoehtoja Finnan rakentamiselle. Avoimen lähdekoodin ohjelmisto VuFind todettiin lopulta sopivimmaksi pohjaksi Finnaa varten. (Rouvari 2012, 57–58.)

Finnan käyttöönotto VuFindin kanssa ensimmäisen aallon organisaatioissa aloitettiin vuonna 2012. Mukana kokeilussa oli kymmenen organisaatiota, jotka olivat pääasiassa samoja kuin Primon pilotoinnissa mukana olleet. Entisten pilottiorganisaatioiden lisäksi ensimmäiseen aaltoon tulivat mukaan Kouvolan kaupunginkirjasto ja Valtion taidemuseo. (KDK 2012h.)

Ensimmäisen aallon tehtäväksi määriteltiin KDK:n huhtikuu 2011 – kesäkuu 2012 -väliraportissa Finnaksi nimetyn järjestelmän tuotantokäyttöön ottaminen ennen vuotta 2013 (KDK 2012g, 5).

4.2 Ensimmäisen aallon organisaatioilta kerätty palaute

Kansalliskirjasto keräsi ensimmäisessä aallossa mukana olleilta organisaatioilta palautetta kahteen otteeseen. Ensimmäinen kysely toteutettiin kesällä 2012 ja vastauksia saatiin kahdeksasta organisaatiosta. Kysymyksiä oli kuusi ja ne olivat osittain samoja kuin pilotoinnin aikana kerätyssä palautekyselyssä. Lisäksi kyselyssä oli mahdollista jättää vapaamuotoisia kommentteja. (Kansalliskirjasto 2012b.) Viimeisin, ensimmäisen aallon toinen palautekysely toteutettiin maaliskuuhuhtikuussa 2013. Kyselyssä esitettiin osittain samat kysymykset kuin aiemmassa. Uusimpaan kyselyyn tuli yhdeksän vastausta seitsemästä organisaatiosta. Yhdestä organisaatiosta lähetettiin kahdet vastaukset ja yksi vastaaja ei ilmoittanut edustamaansa organisaatiota ollenkaan. (Kansalliskirjasto 2013b.)

Kansalliskirjaston toimintaan oltiin pääasiassa tyytyväisiä molemmissa kyselyissä. Toiminta oli jaettu palveluun, osaamiseen, tuloksiin sekä tiedon kulkuun ja viestintään. Tyytyväisyyttä arvioitiin asteikolla erittäin tyytymätön, melko tyytymätön, melko tyytyväinen ja erittäin tyytyväinen. Kansalliskirjaston tarjoamaan palveluun oli aiemmassa kyselyssä melko tyytyväisiä kuusi vastaajaa, loppuista kahdesta vastaajasta toinen oli erittäin tyytyväinen ja toinen melko tyytymätön. Jälkimmäisessä kyselyssä melko tyytyväisiä palveluun oli kahdeksan vastaajaa, ja vain yksi oli melko tyytymätön. (Kansalliskirjasto 2012b; Kansalliskirjasto 2013b.)

Käsitys Kansalliskirjaston osaamisesta on pysynyt samana. Vuonna 2012 viisi vastaajaa kahdeksasta oli melko tyytyväisiä ja loput kolme erittäin tyytyväisiä (Kansalliskirjasto 2012b). Vuonna 2013 seitsemän vastaajaa yhdeksästä kertoi olevansa melko tyytyväisiä, ja loput kaksi vastaajaa oli erittäin tyytyväisiä osaamiseen (Kansalliskirjasto 2013b).

Kansalliskirjaston tuloksellisuuteen oltiin vuonna 2012 huomattavasti tyytyväisempiä kuin vuonna 2013. Vuonna 2012 vastaajista peräti kuusi oli tuloksellisuuden erittäin tyytyväisiä ja loput kaksi melko tyytyväisiä. (Kansalliskirjasto 2012b.) Vuonna 2013 Kansalliskirjaston tuloksellisuuteen oli vastaajista vain

yksi erittäin tyytyväinen ja seitsemän melko tyytyväistä. Yksi vastaaja oli melko tyytymätön. (Kansalliskirjasto 2013b.)

Käsitys tiedon kulusta ja viestinnästä on pysynyt suunnilleen samanlaisena molempina vuosina. Vuonna 2012 niihin oli melko tyytyväisiä viisi vastaajaa. Yksi vastanneista oli erittäin tyytyväinen ja kaksi vastaajaa oli melko tyytymättömiä. (Kansalliskirjasto 2012b.) Vuonna 2013 kuusi vastaajaa oli melko tyytyväisiä ja kolme melko tyytymätöntä (Kansalliskirjasto 2013b).

Vuonna 2013 kysyttiin vastaajien mielipidettä Kansalliskirjaston projektinhallintaan. Projektinhallintaan ei oltu kovin tyytyväisiä. Vastaajista yksi oli erittäin tyytymätön ja viisi melko tyytymätöntä, mutta kuitenkin kolme vastaajaa oli melko tyytyväisiä. (Kansalliskirjasto 2013b.)

Myös ensimmäisen aallon ryhmän toimintaan oltiin pääasiassa melko tyytyväisiä. Vuonna 2012 seitsemän vastaajaa kahdeksasta oli melko tyytyväisiä ryhmän yhteistyöhön ja yksi vastaaja oli yhteistyöhön melko tyytymätön. Vuonna 2013 seitsemän vastaajaa yhdeksästä oli melko tyytyväisiä yhteistyöhön, yksi vastaaja oli melko tyytymätön ja yksi erittäin tyytymätön. (Kansalliskirjasto 2012b; Kansalliskirjasto 2013b.)

Samaten käsitys ryhmän tuloksellisuudesta on pysynyt lähestulkoon samana. Vuonna 2012 melko tyytyväisiä tuloksellisuuteen oli kuusi vastaajaa ja kaksi vastaajaa oli melko tyytymättömiä. Vuonna 2013 melko tyytyväisiä oli seitsemän ja melko tyytymättömiä kaksi. (Kansalliskirjasto 2012b; Kansalliskirjasto 2013b.)

Tiedon kulkuun eri organisaatioiden välillä oli vuonna 2012 viisi vastaajaa melko tyytyväisiä. Kaksi vastaajaa oli melko tyytymättömiä ja yksi vastaaja erittäin tyytymätön tiedon kulkuun. (Kansalliskirjasto 2012b.) Vuonna 2013 viisi vastaajaa oli melko tyytyväisiä, kolme melko tyytymättömiä ja yksi erittäin tyytymätön (Kansalliskirjasto 2013b).

Vuonna 2012 kysyttiin, missä määrin avoimen lähdekoodin ohjelmistojen käyttö on vastannut odotuksia ja vastausvaihtoehdot olivat täysin, osittain tai ei lainkaan. Vastaajista seitsemän valitsi vaihtoehdon ”täysin” ja yksi valitsi vaihtoeh-

don ”osittain”. (Kansalliskirjasto 2012b.) Vuonna 2013 saman kysymyksen vastausvaihtoehdot olivat erittäin hyvin, melko hyvin, melko huonosti ja ei lainkaan. Vastaajista viiden mielestä avoimen lähdekoodin ohjelmistojen käyttö vastasi heidän odotuksiaan melko hyvin ja neljän mielestä jopa erittäin hyvin. (Kansalliskirjasto 2013b.)

Kevään 2013 kyselyssä kysyttiin, missä määrin Finnan tämänhetkinen (kevät 2013) beta-versio vastaa odotuksia KDK-asiakasliittymästä. Vastaajista kuusi sanoi version vastaavan odotuksia melko hyvin, kun taas kolmen vastaajan mielestä se vastasi odotuksia melko huonosti. (Kansalliskirjasto 2013b.)

Vuonna 2012 kerättyssä avoimessa palautteessa kritiikkiä sai Kansalliskirjaston viestintä ja tiedonkulku. Palautteessa toivottiin niiden suhteen enemmän avoimuutta ja vuorovaikutusta sekä ymmärrettävämpää viestintää. Myös ensimmäisen aallon ryhmän toiminta sai kritiikkiä toiminnan hitaasta käynnistymisestä, ajan tasalla pysymisen vaikeudesta ilman kokouksissa käymistä, sekä siitä, ettei tieto juurikaan kulje. Näiden ohella työnjakoon ja vastuisiin toivottiin selkeyttä, kuten myös testauksen ohjeisiin ja organisaatiokohtaisiin näkymiin. Organisaatiokohtaisista tarpeista ja niiden käsittelystä saatiin avoimessa palautteessa vaihtelevia näkemyksiä. (Kansalliskirjasto 2012b.)

Vuoden 2013 kyselyyn tulleesta avoimesta palautteesta nostettiin koosteessa esiin Kansalliskirjaston toimintaa koskevaa kritiikkiä. Palautteessa moitittiin projektin kulkua ja osapuolten tehtävien jakoa epämääräiseksi. Työn etenemisen seuraamista pidettiin edelleen vaikeana, eikä JIRA-tehtävienhallintaohjelmiston koettu täysin vastaavan tarpeita. Keskustelua ja vuorovaikutusta toivottiin enemmän, kuten myös aiempina vuosina. Avoimen lähdekoodin ohjelmiston valintaa keuhuttiin. Koosteen avoimen palautteen mukaan käsitykset Finnan beta-versiosta olivat eriäviä ja Finnasta löytyi vielä paljon kehitettävää. (Kansalliskirjasto 2013b.)

Palautekoosteiden perusteella vaikuttaisi siltä, että Kansalliskirjaston palvelu, osaaminen ja tulokset koettiin pääosin melko hyviksi tai jopa erittäin hyviksi. Sen sijaan tiedon kulkuun ja viestintään sekä erityisesti projektinhallintaan oltiin

pääosin melko tyytymättömiä. Ryhmän työskentelyyn oltiin melko tyytyväisiä kaikilta osin paitsi tiedon kulussa organisaatioiden välillä.

4.3 Toinen aalto

Ensimmäisen aallon käyttöönoton päätyttyä käynnistettiin heti maaliskuun 2013 alussa Finnan käyttöönoton toinen aalto, jossa on mukana 56 organisaatiota. Organisaatioita on kaikilta sektoreilta: yhdeksän arkistoa, 16 museota, kymmenen yliopistokirjastoa, kymmenen ammattikorkeakoulukirjastoa sekä kahdeksan yleistä kirjastoa tai kirjastokimppaa. Lisäksi toisessa aallossa ovat mukana Kotimaisten kielten keskus, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä eduskunnan kirjasto. Yleisistä kirjastoista mukana ovat Aalto-kirjastot, Krannit-kirjastot, Lakia-kirjastot, Loviisan kaupunginkirjasto, Lukki-kirjastot, Oiva-kirjastot, Seitti-kimppa ja Vaasan kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto. (Finna-wiki 2013.)

Osa organisaatioista astuu mukaan vasta toisen aallon myöhäisempään vaiheeseen (Finna-wiki 2013). Muun muassa yleiset kirjastot tulevat mukaan vasta myöhemmin rajapinta- ja sopimusongelmien vuoksi. Kansalliskirjaston loka-kuussa 2013 ilmestyneen uutiskirjeen mukaan yleiset kirjastot ovat päässeet sopuun BTJ:n kanssa metatiedon käyttöoikeudesta. Jatkossa kaikkia BTJ:n tuottamia luettelointitietueita saa käyttää vapaasti Finnassa, jos käyttöönottoon osallistuva kirjasto on allekirjoittanut sopimukseen tehdyt poikkeukset. Axiell-kirjastojärjestelmien rajapintoja ei ole saatu vielä toimimaan, mikä estää toistaiseksi yleisten kirjastojen liittymisen Finnan käyttäjiksi. (Kansalliskirjasto 2013c.) Toisen aallon jälkeistä vaihetta ei vielä ole suunniteltu tarkkaan, mutta asiakasliittymään otetaan mukaan uusia organisaatioita, kun liittymä on saatu tuotanto-käyttöön (KDK 2012i).

4.4 Finnan hyödyt osallistuville organisaatioille

Finna voi tuoda osallistuville organisaatioille monenlaisia hyötyjä. Koska Finnassa on monta näkymää, voi organisaatio liittää oman aineistonsa haettavaksi

kansallisen näkymän lisäksi mahdolliseen omaan organisaationäkymänsä ja sektorikohtaiseen näkymään. Organisaation on myös mahdollista liittää omia palveluitaan asiakasliittymään ja hyödyntää yhteisiä palveluita. Aineistojen on mahdollista siis näkyä useassa eri näkymässä, ja se tuo näkyvyyttä aineistoille. (KDK 2012i.) Ne Finnassa olevat aineistot, jotka välitetään Europeanaan, saavat lisäksi kansainvälistä näkyvyyttä.

Mikäli osallistuva organisaatio kehittää oman Finna-näkymän, saa se käyttöönsä asiakasliittymäohjelmiston, jonka ylläpidosta vastaa CSC - Tieteen tietotekniikan keskus. Asiakasliittymällä voi halutessaan korvata vanhan käyttöliittymänsä. (KDK 2012i.) Yhtenä asiakasliittymän tärkeimpänä ominaisuutena pidetään Finnan hyviä hakuominaisuuksia. Hyvistä hakuominaisuuksista seurannee ainakin välillisesti hyötyä organisaatioille, sillä toimiva ja helppokäyttöinen haku palvelee asiakkaita entistä paremmin.

Jo pelkästään hankkeessa mukana olemisesta seuraa organisaatioille hyötyä. Finnaa kehitetään nimenomaan osallistuvien organisaatioiden lähtökohdista, joten palvelun kehitykseen on mahdollista vaikuttaa. Välillistä hyötyä seurannee lisäksi muistiorganisaatioiden arvopohjalta avoimen lähdekoodin ohjelmistolla kerätyistä kokemuksista. Positiivisten kokemusten innostamana voidaan muistiorganisaatiokentällä alkaa luomaan lisää omannäköisiä palveluita.

4.5 Finnan ominaisuudet

Finna on rakennettu avoimen lähdekoodin ohjelmistolla VuFindilla. Lisäksi Finnassa käytetään muita avoimen lähdekoodin ohjelmia esimerkiksi tilastointiin sekä kaupallista ohjelmistoa, Ex Libriksen Primo Central Indexiä (PCI), elektronisten aineistojen käyttöön. (Rouvari 2012, 58–59; Kansalliskirjasto 2013d.)

VuFind on portaali kirjastoaineistoille, jonka kirjastot ovat suunnitelleet ja kehittäneet. VuFind on koostuu kokonaan moduuleista, joita voi muokata tai lisätä omien tarpeiden mukaan. VuFind käyttää Apache Solr -hakukonetta kyselyiden tekemiseen. Apache Solr on avoimen lähdekoodin hakukone, joka pystyy vastaamaan hakukyselyihin todella nopeasti. (VuFind 2013.)

Finnassa on kolmenlaisia näkymiä: kansallinen näkymä, yksittäisten organisaatioiden omat, räätälöitävät näkymät sekä yhteisiä (esimerkiksi sektorikohtaisia) näkymiä usean organisaation aineistoihin. Kansalliskirjasto toteuttaa kansallisen näkymän ja vastaa myös sen ylläpidosta. Kansalliskirjasto tekee myös organisaatio- ja sektorikohtaisten käyttöliittymien oletusnäkymät, mutta organisaatiot vastaavat itse näiden näkymien räätälöimisestä omiin tarpeisiin sopiviksi sekä niiden ylläpidosta Finnaan kuuluvan hallintaliittymän avulla. (Finna-wiki 2012a.)

Koska Finnassa ei ole toistaiseksi www-julkaisujärjestelmää korvaavia ominaisuuksia, sitä ei voida käyttää verkkokirjaston toteutukseen. Finna voi kuitenkin toimia osana kirjaston verkkokirjastoa. Ensimmäisessä kokeiluaallossa testattiin käyttäjän mahdollisuutta hallita kaikkia kirjastokorttejaan yhdellä kirjautumisella, joten jos kaikki menee suunnitelmien mukaan, tulisi tämän olla mahdollista valmiissa käyttöliittymässä. (Finna-wiki 2012a.)

Finnan kansallisen näkymän testiversiossa on mahdollisuus vapaasanahakuun, jonka voi rajata halutessaan johonkin pudotusvalikosta löytyvään aineistolajiin. Vapaasanahaun lisäksi käytettävissä on tarkennettu haku. Tarkennetussa haussa hakukenttiä voi halutessaan lisätä ja hakua rajata eri tavoin. Käytössä on esimerkiksi aikajana julkaisuajankohdan ja kartta julkaisualueen rajaamiseen. Ensimmäisessä aallossa mukana olleiden yleisten kirjastojen edustajia haastateltaessa sekä Ulla-Maija Maunu että Tuomas Kunttu toivat esiin sen, että Finnan hakuominaisuudet vaikuttavat olevan lyömättömät tarjolla oleviin kaupallisiin käyttöliittymiin verrattuna (Maunu 24.7.2013; Kunttu 8.8.2013).

Käytettävyyšnäkökulma on hyvin keskeinen osa Finnan toteuttamista. Finnaa kehitetään kokeiluaaltojen palautteiden pohjalta ja lisäksi käytettävyydestauksia tehdään palvelun hyvän käytettävyyden ja erilaisille käyttäjäryhmille soveltuvuuden varmistamiseksi. (Finna-wiki 2012b.) Finnan käytettävyydestä on parhaillaan tekeillä kaksi opinnäytetyötä, joten myös käytettävyytutkimuksien tuloksia tullaan hyödyntämään Finnan kehittämisessä (Niemelä 21.1.2013).

Pidemmällä tähtäimellä tavoitteena on, että Finna tulee korvaamaan Nelli-portaalin kokonaan. Ennen sen toteutumista Finnasta voi jo hakea kirjastojen

lisensoituja aineistoja, joihin pääsee käsiksi Nelli-portaalin kautta. (Finna-wiki 2012a.)

Jyväskylän yliopiston kirjasto on ottanut ensimmäisenä käyttöön oman organisaatiokohtaisen Finna-näkymän. Palvelu on nimeltään JYKDOK-Finna ja se on suunniteltu vastaamaan erityisesti yliopistokirjaston käyttäjien tiedontarpeisiin. Museoiden oma, yhteinen Finna-näkymä julkaistiin toukokuussa 2013 osoitteessa museot.finna.fi. (Kansalliskirjasto 2013e.)

4.6 Finnan jatkonäkymät

Jatkossa uusia organisaatioita otetaan mukaan Finnan käyttäjiksi joustavasti (Finna-wiki 2013). Uusia ohjelmistoversioita julkistetaan sitä mukaa, kun organisaatioita astuu mukaan Finnan käyttäjiksi ja palvelu saa uusia ominaisuuksia. Julkistamistilaisuuksien on suunniteltu jatkuvan ainakin vuoden 2015 loppuun asti. (Finna-wiki 2012c.)

Finnaan liittyviä tavoitteita jatkossa ovat muun muassa kehittää erinomainen käyttöliittymä jokaiselle käyttäjälle eri käyttötarpeisiin, saada otettua uudet organisaatiot jouhevasti mukaan Finnaan sekä saada kaikki kirjastot, arkistot ja museot liittymään Finnaan mukaan. Finnan versio 1.0 on tarkoitus julkaista lokakuussa 2013, jolloin kansallisessa näkymässä pitäisi olla mukana ainakin 53 organisaation aineistot. (Lassila 2013.)

Vuonna 2014 Finnaan on tarkoitus tulla lisää toisen aallon organisaatioita. Myös VuFind-ohjelmiston versio 2 on tarkoitus ottaa käyttöön ja julkistaa Finnan 2.0 versio. Vuosina 2015–2016 suunnitelmassa on muun muassa jatkaa asiakaskunnan laajentamista sekä julkistaa Finnan versiot 3.0 ja 4.0. (Lassila 2013.)

5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS

Tutkimuksella haluttiin taustoittaa, miksi Helsingin kaupunginkirjasto, Turun kaupunginkirjasto ja Kouvolan kaupunginkirjasto halusivat liittyä ensimmäiseen aaltoon. Ennen kaikkea haluttiin selvittää, millaisena yleiset kirjastot kokivat käyttöönoton: oliko käyttöönotto onnistunut, mikä koettiin hyväksi ja missä olisi ollut parantamisen varaa. Tavoitteena oli, että ensimmäiseen aaltoon osallistuneiden yleisten kirjastojen edustajien haastatteluista esiin nousseiden teemojen pohjalta voitaisiin saada käsitys yleisten kirjastojen näkökulmasta ja niiden hankkeessa onnistumisen kannalta tärkeäksi kokemista asioista. Näiden tietojen avulla voitaisiin parantaa käyttöönottoon tulevaisuudessa osallistuvia yleisiä kirjastoja varten olevia palveluita ja käytäntöjä.

Tutkimusmenetelmäksi valittiin puolistrukturoitu haastattelu, sillä puolistrukturoidulla haastattelulla saadaan avoimia vastauksia, jotka ovat laadullisen tutkimuksen kannalta tärkeitä. Kyseessä oli laadullinen tutkimus, sillä kerätyn aineiston pohjalta haluttiin muodostaa ymmärrys yleisten kirjastojen kokemuksista Finnan ensimmäisessä aallossa mukana olosta, ei niinkään saada tilastollisesti yleistettävää tietoa.

5.1 Laadullinen tutkimus

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä jonkin tapahtuman kuvaaminen ja ymmärtämään pyrkiminen, ei niinkään tilastollisten yleistysten tekeminen (Eskola & Suoranta 1998, 61). Siksi laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole merkitystä tutkimuksen onnistumiseen. Kysymys on tapauksesta, ja tutkimuksen tavoitteena on pyrkiä rakentamaan aineiston pohjalta teoreettisesti kestäviä näkökulmia. (Eskola & Suoranta 1998, 61–62.) Tällöin aineiston tieteellisyyden kriteeri ei ole määrä, vaan laatu (Eskola & Suoranta 1998, 18).

Eskolan ja Suorannan mukaan laadullisen aineiston koon määrittämiseen ei ole olemassa mekaanisia sääntöjä. Aineiston koko, analyysi, tulkinta sekä tutkimus-

teksti yhdessä muodostavat kattavan aineiston. (Eskola & Suoranta 1998, 61–62.)

5.2 Puolistrukturoitu haastattelu

Haastattelu on yleinen laadullisessa tutkimuksessa käytetty tiedon keräämisen tapa (Eskola & Suoranta 1998, 86). Haastattelu on ennalta suunniteltu tilanne, jonka tavoitteena on saada luotettavaa tietoa tutkimusongelmaan liittyen (Hirsjärvi & Hurme 2009, 43). Hirsjärven ja Hurmeen mukaan haastattelu on hyvä tutkimusmenetelmä silloin, kun tutkitaan vähän kartoitettuja alueita. Koska haastattelu on suora vuorovaikutustilanne, voidaan saatuja vastauksia pyytää tarkentamaan lisäkysymyksin. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 35.)

Eskolan ja Suorannan (1998, 87) mukaan puolistrukturoidulle haastattelulle on ominaista se, että haastateltaville esitetään samat kysymykset, mutta vastausvaihtoehtoja ei ole sidottu vastauksiin, jolloin haastateltavat voivat vastata omin sanoin. Tämän opinnäytetyön haastattelukysymysten aihealueet määriteltiin käyttämällä taustana kahta Kansalliskirjaston teettämää palautekyselyä. Haastattelukysymykset löytyvät opinnäytetyön lopusta (liite 1).

5.3 Haastattelun toteuttaminen

Opinnäytetyön aineisto kerättiin kahdella puoli tuntia kestäneellä kasvokkain toteutetulla haastattelulla. Yksi haastattelu toteutettiin virtuaalisesti sähköpostin välityksellä. Sähköpostihaastattelun tekemiseen päädyttiin haastateltavan toiveesta ja sen katsottiin myös säästävän haastateltavan aikaa ja vaivaa. Virtuaalisesti tehtävän haastattelun etuna voidaan pitää mahdollisuutta eriaikaiseen viestintään sekä haastattelun toteuttamiseen pitkänkin matkan päässä lisäkustannuksitta (Tiittula ym. 2005, 256–266). Sähköpostia käytettiin lisäksi ennalta sovitusti kahden haastattelun täydentämisessä.

Eskola ja Suoranta (1998, 66) kirjoittavat, että haastateltavia valittaessa tulisi haastateltavilla olla keskenään suhteellisen samanlainen kokemusmaailma,

tekijän tietoa tutkimusongelmasta sekä kiinnostusta tutkimukseen. Tätä opinnäytetyötä varten haastateltiin kolmea Finnan käyttöönottoon osallistunutta henkilöä, yhtä kustakin mukana olleesta yleisestä kirjastosta. Haastateltavien mielipiteet olivat heidän omiaan eivätkä välttämättä edustaneet koko organisaation näkemystä.

Hirsjärven ja Hurmeen mukaan haastateltavien määrä riippuu tutkimuksen tarkoituksesta. Muutamaakin henkilöä haastattelemalla voidaan saada merkittävää tietoa, ainakin, kun tilastollisten yleistysten sijasta halutaan keskittyä ilmiön ymmärtämiseen. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 58–59.) Tässä tutkimuksessa haastateltavien määrä oli riittävä ja tarkoituksenmukainen, sillä tarvittava tieto pystyttiin saamaan yhdeltä kutakin tutkittua kirjastoa edustaneelta henkilöltä.

Haastattelupyynnöt lähetettiin sähköpostitse kesäkuussa 2013 kaikkien kolmen Finnan wiki-sivustolta löytyneen ensimmäiseen aaltoon osallistuneen yleisen kirjaston edustajille organisaatioittain. Finnan ensimmäiseen aaltoon osallistui-
vat yleisistä kirjastoista Helsingin kaupunginkirjasto, Kouvolan kaupunginkirjasto ja Turun kaupunginkirjasto (Finna-wiki 2012d). Haastatteluun pyydettiin yhtä edustajaa kustakin kirjastosta. Haastatteluun lupautui omaa organisaatiotaan edustamaan sovelluspäällikkö Susanna Aakko Helsingin kaupunginkirjastosta, informaatikko Tuomas Kunttu Kouvolan kaupunginkirjastosta sekä palvelujohtaja Ulla-Maija Maunu Turun kaupunginkirjastosta. Kappaleissa 5.3.1–5.3.3 on esitelty tarkemmin kunkin haastateltavan edustama organisaatio.

Haastatteluun valmistauduttiin laatimalla haastattelukysymykset sekä suunnittele-
malla haastattelun runko. Haastattelu jaettiin kolmeen eri osa-alueeseen, joita olivat organisaation taustatiedot, käytäntöön liittyvät asiat Finnan käyttöönotossa sekä Finnan kehittäminen ja tulevaisuuden näkymät. Kysymyksiä oli 13 ja ne esitettiin haastateltaville samassa järjestyksessä, vaikkakin sanallinen muoto saattoi vaihdella ja täsmentäviä kysymyksiä esitettiin tarpeen tullen.

Haastattelut toteutettiin kesän 2013 aikana Turussa ja Kouvolaissa. Haastattelut tallennettiin ja litteroitiin haastateltavien suostumuksella. Haastattelujen tärkein anti oli niiden asiasisältö, joten haastattelut kirjattiin nauhojen perusteella teks-

timuotoon karkeaa, yksinkertaistettua Ruusuvuoren ja Tiittulan toimittaman Haastattelu-kirjan esimerkkiin perustuvaa merkistöä käyttäen (Litterointimerkit 2005, 303).

5.3.1 Helsingin kaupunginkirjasto (HelMet-kirjastot)

Helsingin kaupunginkirjaston tehtävänä on ollut vuodesta 1981 lähtien toimia yleisten kirjastojen keskuskirjastona (Kirjastot.fi 2013). Yleisten kirjastojen keskuskirjaston tehtäviksi on määriteltä uudistetun Kirjastoasetuksen 1 §:n toisessa momentissa yleisten kirjastojen keskinäisen sekä yleisten kirjastojen, korkeakoulukirjastojen ja muiden kirjastojen välisen yhteistoiminnan kehittäminen, sekä neljännessä momentissa yleisten kirjastojen valtakunnallisen kaukopalvelutoiminnan kehittäminen yhteistyössä muiden kirjastojen kanssa (Valtioneuvoston asetus kirjastoista 406/2013).

Helsingin kaupunginkirjasto kuuluu pääkaupunkiseudun yleisten kirjastojen kirjastoverkko HelMetiin. Sen nimi juontuu sanoista Helsinki Metropolitan Area Libraries. HelMet-kirjastoja ovat Helsingin, Espoon, Kauniaisten ja Vantaan kaupunginkirjastot. (HelMet-kirjastot 2013.) Vuonna 2012 HelMet-kirjastojen alueella asui yhteensä 1 059 631 henkeä (Kirjastot.fi 2012). HelMet-kirjastoilla on muun muassa yhteinen verkkokirjasto ja palvelusivusto HelMet.fi ja kirjastojärjestelmä Millennium. (Helsingin kaupunginkirjasto n.d.).

Helsingin kaupunginkirjasto osallistui Finnaan jo ensimmäistä aaltoa edeltäneessä Primo-ohjelmiston pilotointivaiheessa Helsingin kaupunginkirjaston johdoryhmän päätöksestä alun perin Yleisten kirjastojen keskuskirjaston roolissa. Helsingin kaupunginkirjaston liittyessä Finnaan tulivat samalla osallisiksi muutkin HelMet-kirjastot eli Espoo, Kauniainen ja Vantaa, sillä HelMet-kirjastoilla on yhteinen aineistotietokanta. (Aakko 28.6.2013.)

HelMet-kirjastojen KDK-asiakasliittymän palvelusopimus on voimassa vuoden 2013 loppuun saakka. Sopimuksen mukaan HelMet-kirjastot osallistuvat KDK:n asiakasliittymään asettamalla metatietonsa asiakasliittymän indeksoitavaksi

mutta eivät ota käyttöön asiakasliittymäohjelmistoa eivätkä luo omaa organisaatiokohtaista näkymää. (Aakko 28.6.2013.)

Helsingin kaupunginkirjasto oli mukana Finnan ensimmäisessä aallossa sekä sitä edeltäneessä pilotointivaiheessa. Syksystä 2009 vuoden 2011 loppuun saakka kestäneessä Primo-ohjelmiston pilotointivaiheessa Helsingin kaupunginkirjasto osallistui pilottiryhmän kokouksiin. Ensimmäisen aallon käyttöönotossa vuosina 2012–2013 Helsingin kaupunginkirjasto on ollut mukana seuraamalla VuFind-ohjelmiston käyttöönottoa ja Finnan kehitystä sähköpostilistan kautta. Kansalliskirjasto on myös testiharavoinut Helsingin kaupunginkirjaston metatiedot VuFindiin. Ensimmäisen aallon kokouksiin Helsingin kaupunginkirjasto ei ole osallistunut. (Aakko 28.6.2013.)

Kansalliskirjasto pyysi Helsingin kaupunginkirjastolta järjestelmä-, luettelointi- ja web-asiantuntijan osallistumaan hankkeeseen. Helsingin kaupunginkirjaston web-asiantuntija ei kuitenkaan käytännössä osallistunut hankkeeseen, koska omaa organisaatiokohtaista näkymää ei alettu rakentaa. Kansalliskirjaston järjestämiin avoimiin KDK-tilaisuuksiin osallistui järjestelmä- ja luettelointiasiantuntijoiden lisäksi myös muita HelMet-kirjastojen työntekijöitä. (Aakko 28.6.2013.)

Tilaisuuksiin osallistumisen lisäksi mukana olo edellytti HelMet-aineiston valmistelun kansalliseen näkymään haravointia varten. Valmistelutoimenpiteitä olivat muun muassa haravointirajapinnan hankinta ja asennus omaan kirjastojärjestelmään, metatietojen mäppäys MARC21-formaatista Dublin Core -formaattiin, sekä virheiden raportointi ja korjausten asennukset. Muuta työtä on ollut esimerkiksi tiedotus ja hankkeen käsittely kaupunginkirjastojen johtoryhmissä ja HelMet-johtoryhmässä sekä sopimusten käsittely. (Aakko 28.6.2013.)

Helsingin kaupunginkirjaston osalta oman Millennium-kirjastojärjestelmän ja tietokannan tuntemus on riittänyt osallistumiseen. Primo-ohjelmiston ylläpitoa Helsingin kaupunginkirjasto opiskeli alustavasti, mutta sen korvanneeseen VuFind-ohjelmistoon kirjasto ei ole perehtynyt. (Aakko 28.6.2013.)

5.3.2 Kouvolan kaupunginkirjasto (Kyyti-kirjastot)

Kyyti-kirjastot ovat Kymenlaakson alueen yleisten kirjastojen muodostama yhteistyöverkosto. Siihen kuuluvat Haminan, Iitin, Kotkan, Kouvolan, Miehikkälän, Pyhtään ja Virolahden kirjastot. (Kyyti-kirjastot 2013.) Vuonna 2012 Kouvolan maakuntakirjastoalueen väkiluku oli 181 829 (Kirjastot.fi 2012).

Kyyti-kirjastojen nimi muodostuu sanoista ”Kymenlaakson yhteinen tietojärjestelmä”. Kirjastoilla on käytössään yhteinen kirjastojärjestelmä, seutulainaus ja kirjojen kuriirikuljetuspalvelu. (Kyyti-kirjastot 2013.)

Kirjastoilla on ollut 8.2.2010 lähtien käytössään kyyti.fi-palvelu, joka kokoaa saman käyttöliittymän alle Kymenlaakson kirjastot sekä keskeiset kirjaston verkkopalvelut. Samasta päivästä lähtien käytössä on ollut myös kirjaston avoimen lähdekoodin pohjalta työstämä aineistohaku Origo-kirjastojärjestelmästä. (Kouvolan kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto 2011, 14.)

Kouvolan kaupunginkirjastoa pyydettiin Finna-hankkeeseen mukaan, koska hankkeessa oli vain kaksi muuta yleistä kirjastoa, ja koska Kouvola oli käytössä Origo-kirjastojärjestelmä. Kouvolan kaupunginkirjasto liittyi Finnan ensimmäiseen aaltoon hieman myöhemmin, keväällä 2012. (Kunttu 8.8.2013.)

Kouvolan kaupunginkirjasto on kehittänyt Finna-palvelusopimuksen puitteissa kirjastolle omaa näkymää. Alun perin tarkoituksena oli integroida Finna kyyti.fi -sivujen alle, mutta VuFindin aiemmin käytössä olleen version ja Drupalin yhteensopivuusongelmien takia päädyttiin Finnasta työstämään omaa näkymää. Kirjastossa on vahva itse tekemisen perinne, joka on näkynyt muun muassa kyyti.fi -sivuston luomisessa. Kyyti.fi -brändistä halutaan pitää kiinni, joten toiveissa on edelleen Finnan integroiminen osaksi sivustoa. (Kunttu 8.8.2013.)

Kouvolan kaupunginkirjasto on osallistunut aktiivisesti kokouksiin, seurannut sähköpostilistoja, uutiskirjeitä, Finna-wikiä sekä tehtävienhallintaohjelmisto JIRAa. Osallistuminen on vaatinut Kouvolaalta käyttöliittymän rakentamiseen tarvittavan atk- ja koodausosaamisen hankkimista projektirahoituksen turvin kirjaston

ulkopuolelta, vaikka kirjastostakin on löytynyt hieman käyttöliittymäsuunniteluosaamista. Tällä hetkellä kirjastossa ei ole vakituista atk-osaamista, mutta sellaista hankittaneen jälleen, kun on aika. Kirjastosta löytyvä luettelointiosaaminen ja MARC-formaatin tuntemus on ollut hyödyksi työskentelyssä. (Kunttu 8.8.2013.)

5.3.3 Turun kaupunginkirjasto (Vaski-kirjastot)

Vaski-kirjastot on Varsinais-Suomen alueella toimiva kirjastokimppa, johon kuuluu 17 kuntaa ja yhteensä 44 kirjastoa ja viisi kirjastoautoa. Kirjastoilla on käytössään yhteinen verkkokirjasto ja kirjastojärjestelmä Axiell Aurora sekä yhteiset käyttösäännöt. (Vaski-kirjastot n.d.) Vaski-kirjastojen alueella asuu 342 886 asukasta (Kirjastot.fi 2012).

Turun kaupunginkirjasto oli mukana Finnan ensimmäisessä aallossa edustaen kaikkia Vaski-kirjastoja. Organisaatio hakeutui itse mukaan käyttöönottoon avoimessa haussa. Pilotointivaiheessa Vaski-kirjastot edustivat Axiell-kirjastoja ja tuolloin vielä myös Pallas-kirjastojärjestelmää käyttäviä kirjastoja. (Maunu 24.7.2013.)

Syitä mukaan hakeutumiseen oli moraaliseksi vastuuksikin koettu halu kehittää aitoa vaihtoehtoa kaupallisille järjestelmille – etenkin, kun kehitykseen oli saatu ministeriöltä rahoitusta. Käyttöönottoon mukaan lähteminen osui myös ajallisesti yksiin Vaski-kirjastojen järjestelmänvaihdon kanssa ja kiinnostus toteuttaa oma hakuliittymä Finnan työkaluilla oli suuri. (Maunu 24.7.2013.)

Turun kaupunginkirjasto on osallistunut aktiivisesti Finnaan liittyviin kokouksiin. Mukana Turusta on ollut kolme henkilöä, joista informaatikko Susanna Sandell on myös jäsenenä käytettävyystyöryhmässä. Lisäksi kirjastopalvelujohtaja Inkeri Näätsaari kuuluu tällä hetkellä KDK-ohjausryhmään. (Maunu 24.7.2013.)

Primoa pilotoidessa Vaski-kirjastot rakensivat myöskin julkaisualustaa Drupalilla, mikä vei paljon työaikaa. Ensimmäisen aallon aikana ja sen päätyttyä työaikaa on kulunut vaihtelevasti. Tällä hetkellä kehittäminen tapahtuu pääasiassa

Kansalliskirjastossa ja Turun kaupunginkirjaston rooli on kommentoida ja testata. Siinä vaiheessa, kun jotakin Vaski-kirjastojen kannalta valmiimpaa on tulossa ja mahdollinen vaihto lähestyy, muuttuu myös testaaminen jälleen intensiivisemmäksi. (Maunu 24.7.2013.)

Turun kaupunginkirjastolta osallistuminen on vaatinut monipuolista kirjastojärjestelmä- ja tietojärjestelmäosaamista. Oman tietojärjestelmän rakenne täytyy tuntea, jotta tietää, miten hakutulosten pitäisi Finnassa näkyä. IT-osaaminen on toistaiseksi ollut pienemmässä roolissa, mutta muuttuu ajankohtaiseksi siinä vaiheessa, kun Finnan ympärille aletaan rakentaa julkaisualustaa. (Maunu 24.7.2013.)

6 TUTKIMUSTULOKSET

Kappaleissa 6.1–6.7 esitellään haastatteluista saatujen vastausten perusteella kootut tutkimustulokset. Tutkimustulokset on selkeyden vuoksi ryhmitelty eri osa-alueisiin. Osa-alueita ovat aikataulu ja resurssit, viestintä, tuki ja ohjeistus, yhteistyö, yleisten kirjastojen asema Finnassa, Finnan tuoma lisäarvo yleisille kirjastoille sekä yleisten kirjastojen suhtautuminen Finnaan.

6.1 Aikataulu ja resurssit

Haastatteluista kävi ilmi, että käyttöönoton etenemisen aikataulun suhteen oli ongelmia. Nopeampaa kehitystä olisi toivottu, mutta tekniset ongelmat rajapintojen kanssa estivät eteenpäin pääsyä. Tiedossa kuitenkin oli, ettei Kansalliskirjastolla ollut mahdollisuutta vaikuttaa esimerkiksi rajapintojen kuntoon saamiseen, sillä rajapintaongelmat liittyvät järjestelmätoimittaja Axielliin. Axiellin toimintaan ei oltukaan täysin tyytyväisiä.

Myös ensimmäisen aallon liikkeellelähtöä pidettiin hyvin hitaana. Kansalliskirjasto koettiin organisaationa raskaaksi ja sen toiminta siitä syystä hitaaksi. Hankkeelle alkuun varattuja henkilöresursseja pidettiin riittämättöminä, sillä Kansalliskirjaston resurssitarve kasvoi huomattavasti alun kolmesta projektihenkilöstä nykyiseen määrään.

6.2 Viestintä

Finnaan liittyvän informaation ja tiedotuksen koettiin olleen kohtuullista tai riittävää, mutta siinä nähtiin olevan parantamisen varaa. Omaan tilanteeseen liittyen toivottiin enemmän tiedotusta, vaikkakin resurssien rajallisuuden vaikutus tiedostettiin. Koettiin, että toisinaan Kansalliskirjastoa jouduttiin jopa painostamaan tilannetietojen saamiseksi ja tietoa täytyi puristaa itse ulos. Kansalliskirjaston

koettiin olevan organisaationa melko raskas ja jäykkä, minkä katsottiin vaikuttaneen tiedonkulun hitauteen.

Osallistumista koskevan informaation katsottiin olleen puutteellista siltä osin, etteivät hankkeen tavoitteet olleet alussa kovin tarkkaan tiedossa osallistujille. Esimerkiksi aluksi oli puhuttu pelkästään digitaalisesta kirjastosta ja digitaalisista aineistoista, ja painetut aineistot sekä asiakastiedot olivat tulleet mukaan vasta myöhemmin. Aluksi ei myöskään oltu puhuttu organisaatiokohtaisista asiakasliittymistä vaan pelkästä kansallisesta Finna-näkymästä. Organisaation nähtiin muuttuneen merkittävästi matkan varrella ja tiedotuksen siksi keskittyneen pelkästään hankkeen organisointiin.

Viestintäkanavat, kuten sähköpostilista, Finna-wiki ja Kansalliskirjaston uutiskirjeet, koettiin pääosin toimiviksi. Viestintäkanavien joukkoon toivottiin silti paikkaa, jossa voisi esittää ”tyhmiä kysymyksiä”. Tehtävienhallintaohjelmisto JIRA:n toimintaa ei pidetty niin hyvänä kuin mitä aluksi oli annettu ymmärtää.

6.3 Tuki ja ohjeistus

Kansalliskirjastolta saatua tukea pidettiin hyvänä ja haastateltavat olivat sitä mieltä, että siihen oli panostettu. Turun kaupunginkirjastolla on ollut käytössään IT-tukihenkilö, mikä koettiin tarpeelliseksi. Alkuvaiheessa olisi kaivattu kuitenkin koulutusta Finnan toiminnasta, vaikka ohjeiden ja opastuksen katsottiin ainakin nykyään olevan riittävää. Ensimmäisen aallon koettiin lupauksista huolimatta jääneen toisen aallon käynnistyttyä oman onnensa nojaan.

6.4 Yhteistyö

Eri sektoreiden välistä yhteistyötä ja yhteisiä tapaamisia ei pidetty kovinkaan merkityksellisinä, vaikka yleisen kiinnostuksen kannalta arkisto- ja museosektoreiden kuulumiset koettiin mielenkiintoisena. Yleisten kirjastojen katsottiin poikkeavan muista mukana olevista organisaatioista niin paljon, että yhteistyötä toivottiin olevan enemmän muiden yleisten kirjastojen kanssa. Hyödyllisimpinä

tapaamisina pidettiin Kansalliskirjaston ja yleisten kirjastojen välisiä palavereita, joita olisi toivottu olleen alusta alkaen enemmän.

6.5 Yleisten kirjastojen asema Finnassa

Haastatteluista kävi ilmi, ettei yleisiä kirjastoja huomioitu riittävästi Finnan ensimmäisessä aallossa. Yleisten kirjastojen koettiin jääneen sivuun ja ihmetystä herätti se, ettei yleisten kirjastojen rajapintaongelmien ratkaisemista pidetty etusijalla. Rajapintaongelmat olivat kuitenkin suuri ja kiireellinen ongelma.

Hankkeen alussa esitetyssä KDK:ta kuvaavassa kaaviossa Finnan loppukäyttäjiksi oli määritelty pelkästään opiskelijat ja tutkijat, ja yleisten kirjastojen asiakkaiden puuttuminen herättikin ihmetystä. Kansalliskirjaston näkökulman nähtiinkin painottuvan enemmän tieteellisten kuin yleisten kirjastojen puolelle.

6.6 Finnan tuoma lisäarvo yleisille kirjastoille

Kysyttäessä Finnan tarjoamasta lisäarvosta omalle organisaatiolle tai yleisille kirjastoille ylipäätään, nousi haastatteluissa esille erilaisia asioita. Yhtenä merkittävimmistä asioista pidettiin Finnan hakuominaisuuksia, joiden koettiin olevan lyömättömät verrattuna markkinoilla oleviin kaupallisiin hakuliittymiin. Toisaalta uuden asiakasliittymän uskottiin vaativan asiakkailta myös paljon opeteltavaa, koska se eroaisi niin paljon nykyisestä hakuliittymästä. Hyvänä asiana nähtiin kuitenkin se, että omaa Finna-näkymää pystyisi räätälöimään halutunlaiseksi, jolloin siitä on mahdollista karsia pois esimerkiksi omien asiakkaiden kannalta tarpeettomia kuvailutietoja. Ongelmana sen sijaan nähtiin virkailijapuolen ja asiakasnäkymän erilaiset nimitykset aineistotyypeille, mikä voi aiheuttaa sekaannuksia asiakaspalvelussa.

Hakuominaisuuksien ohella merkittäväksi hyödyksi nähtiin tiedonhaun keskittäminen yhteen paikkaan, kuten esimerkiksi Tanskassa on tehty. Muiden tietokantojen, esimerkiksi oman aluetietokannan, ja palvelujen liittämistä oman Finna-näkymän visioitiin myös. Hyödyllisenä pidettiin mahdollisuutta rikastaa tietoa

esimerkiksi lisäämällä kirjallisuuden verkkopalvelu Kirjasammon osaksi omaa Finna-näkymää. Yleisten kirjastojen asiakkaita palvelisi myös mahdollisuus liittää Finnaan yhteinen kirja-arvostelutietokanta, joka keräisi yhteen eri kirjastojärjestelmistä käyttäjien kirjoittamia arvosteluja.

Kouvolan kaupunginkirjaston toiveena oli alunperin integroida Finna osaksi kyyti.fi-sivuja "niin että käyttäjä käyttäisi Finnaa tietämättä käyttävänsä Finnaa". Tämä ei kuitenkaan onnistunut erilaisten versioiden yhteensopimattomuuden takia. Yleiset kirjastot tarvitsevat kuitenkin verkkokirjastotoimintaympäristön, jossa käyttäjät voivat esimerkiksi kirjoittaa arvosteluja ja tagittaa eli avainsanoittaa. Finnan toimivuutta yleisen kirjaston asiakasliittymänä epäiltiin jonkin verran sen takia, että yleisen kirjaston oma Finna-näkymä edellyttäisi asiakastietojen integrointia ja asiakasrajapintoja.

Yhdeksi Finnan hyödyksi nähtiin kaukopalvelun ja harvinaisen aineiston paikantamisen helpottuminen. Lisäksi verkkopalvelujen kehittämistä kirjastojen omista lähtökohdista pidettiin tärkeänä ja sen nähtiin olevan kaupallisia järjestelmiä parempi vaihtoehto. Tällöin ei oltaisi enää riippuvaisia kaupallisten järjestelmän-toimittajien päätöksistä. Kehittämisen keskittämistä Kansalliskirjastoon pidettiin järkevänä, koska Kansalliskirjastoon voidaan resursoida erityisosaamista.

6.7 Yleisten kirjastojen suhtautuminen Finnaan

Haastateltavilta kysyttiin näkemystä siitä, miten yleisten kirjastojen kentällä tällä hetkellä suhtaudutaan Finnaan. Finna-hankkeeseen nähtiin liittyvän epätietoisuutta ja sen ominaisuuksista tiedettiin liikkuvan jopa väärää tietoa. Yleisten kirjastojen uskottiin kokevan Kansalliskirjasto-vetoiset projektit usein raskaiksi ja pitkäkestoisiksi prosesseiksi, minkä vuoksi niihin saatetaan suhtautua skeptisesti. Yleisten kirjastojen nähtiin suhtautuvan yleensäkin epäluuloisesti yhteistyöhankkeisiin. Syyksi epäiltiin oman itsenäisyyden menettämisen pelkoa. Itsenäisyyden menettämisen pelon taustalla nähtiin kuntaliitokset ja muut monille kirjastoille kipeät asiat.

Tulevaisuudessa saatavien käyttöönotkokokemusten uskottiin lisäävän yleisten kirjastojen kiinnostusta ja halukkuutta lähteä mukaan Finnan käyttöönottoon, kun niistä voitaisiin kertoa muille yleisille kirjastoille. Toisaalta kiinnostusta ja halua nähtiin löytyvän jo, sillä Finnan toiseen aaltoon yleisiä kirjastoja oli ilmoittautunut mukaan runsaasti.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Ensimmäisen aallon organisaatioilta yleisesti kerätty palaute heijasteli osittain yleisten kirjastojen haastatteluista saatuja tuloksia, mikä kertoo siitä, että yleisten kirjastojen ja muiden sektoreiden kokemukset ovat olleet monilta osin samankaltaisia. Esimerkiksi sekä palautekyselyissä että haastatteluissa näkyi, että tiedon kulussa ja viestinnässä oli joitakin puutteita. Kyselyistä ja haastatteluista ilmeni myös, että Kansalliskirjaston toimintaan ja osaamiseen oltiin tyytyväisiä. Palautekyselyiden tuloksissa oltiin pääosin tyytyväisiä Kansalliskirjaston tuloksellisuuteen, mutta haastatteluiden perusteella yleisten kirjastojen osalta tuloksellisuudessa olisi voinut olla parannettavaa.

Tuloksellisuus koettiin heikoksi, koska Finnan käyttöönottoon yleisissä kirjastoissa liittyi ensimmäisen aallon aikana ongelmia. Niiden ratkaiseminen tulee varmasti vaikuttamaan käyttöönoton vauhtiin pääsemiseen yleisissä kirjastoissa. Haastatteluja tehdessä oli esimerkiksi vielä ratkaisematta, pystyvätkö kirjastot integroimaan Finnan hakuliittymän omaan verkkokirjastoonsa, mikä oli ainakin Kouvolan kaupunginkirjastolle yksi tärkeimmistä tavoitteista omaan Finna-näkymään liittyen. Lisäksi esiin nousi aineistolajeihin liittyviä ongelmia, joista esimerkkinä mainittiin äänikirjojen puuttuminen kokonaan Finnan aineistolajeista. Tämän tyyppiset ongelmat on välttämätöntä saada korjattua, jotta yleisten kirjastojen olisi mielekästä ottaa oma Finna-näkymä käyttöön.

Haastatteluissa todettiin yleisten kirjastojen jääneen melko vähäiselle huomiolle Finnaan liittyvien ongelmien priorisoinnissa. Osa ongelmista on toki ollut Kansalliskirjastosta riippumattomia seikkoja, kuten järjestelmätoimittaja Axiellin rajapintaongelmat ja tekijänoikeuksiin liittyvät sopimusongelmat BTJ:n kanssa. Yleiset kirjastot kokivat, ettei ongelmien ratkaiseminen ollut kovinkaan korkealla Kansalliskirjaston tärkeysjärjestyksessä. Näin ei tietenkään pitäisi olla, vaan mukana olevan organisaation pitäisi kokea, että ongelmat ovat varmasti tiedossa ja niille etsitään ratkaisua. Tässä korostuu toimivan viestinnän merkitys, sillä

jonkinlaisia väliaikatiedotteita olisi hyvä antaa, jotta organisaatiot tietäisivät asian todella olevan työn alla.

Priorisointiin liittyen nousi esiin esimerkki kaaviosta, jossa Finnan käyttäjiksi oli määritelty opiskelijat ja tutkijat. Yleisten kirjastojen asiakkaat puuttuivat siis kyseisestä kaaviosta täysin, mikä herättää kysymyksen siitä, tunnetaanko yleisten kirjastojen asiakaskuntaa tarpeeksi hyvin.

Ensimmäisen aallon käynnistyttyä alun liikkeelle lähtö oli hyvin hidasta eikä hankkeen kokonaiskuva ollut erityisen selkeä. Tämän ymmärrettiin kuitenkin kuuluvan sellaisen hankkeen luonteeseen, jossa lähdetään tekemään jotain täysin uutta. Alkuun olisi siitä huolimatta kaivattu jonkinlaista koulutusta Finnaan liittyen. Tiedon koettiin tulleen hyvin sirpaleisena, minkä vuoksi kokonaiskuva muodostui hitaasti.

Haastateltavilta kysyttiin heidän käsitystään yleisten kirjastojen asenteesta Finnaa kohtaan. Yleisten kirjastojen kentällä nähtiin vallitsevan epätietoisuutta Finna-hankkeeseen liittyen. Finnan ominaisuuksista on ollut liikkeellä jopa väärää tietoa. Yhdeksi suureksi epätietoisuuden aiheuttajaksi mainittiin yleisiltä kirjastoilta toistaiseksi puuttuvat käyttöönotkokemukset. Kiinnostusta Finna-hankkeeseen nähtiin kuitenkin löytyvän, sillä toiseen aaltoon ilmoittautui suuri joukko yleisiä kirjastoja. Yleiset kirjastot saattavat kuitenkin olla skeptisiä Kansalliskirjasto-vetoisia projekteja kohtaan, koska projektit ovat usein raskaita ja pitkiä. Haastateltavat uskoivat, että yleisten kirjastojen kiinnostus Finna-hankkeeseen lisääntyisi, kun hankkeessa mukana olevat yleiset kirjastot pääsisivät ottamaan Finnan käyttöönsä onnistuneesti. Kun onnistumiskokemuksia saadaan, tulisikin niitä hyödyntää Finnan markkinoinnissa yleisille kirjastoille.

Yleisten kirjastojen keskuudessa vallitsee epätietoisuutta ja väärää tietoa Finnaan liittyen, minkä vuoksi olisi hyvä pohtia hankkeesta ja sen etenemisestä tiedottamista. Muillekin kuin mukana oleville organisaatioille voisi olla hyvä saattaa paremmin ja kohdennetummin tietoon, miten hanke etenee ja mitä ongelmia on ratkaisematta. Hankkeen etenemistä voivat siitä kiinnostuneet vapaasti seurata niin Kansalliskirjaston uutiskirjeiden, lehtien kuin Finnan wiki-sivustonkin

välityksellä. Yleiset kirjastot voisi olla hyvä ottaa omaksi kohderyhmäkseen, jolle kohdennettaisiin niiden kannalta kiinnostavia Finna-uutisia.

Hankkeen tavoitteista keskusteleminen yleisten kirjastojen kanssa voisi olla tarpeen. Yhtenä Finnan hyötynä nähtiin kaukopalvelun paraneminen, mutta kaukopalvelu voisi liittyä ennemminkin kansalliseen metatietovaranto Melindaan. Pelkkien kirjastojen yhteisluettelona Melinda voisi soveltua paremmin palvelemaan kaukopalvelua. Näennäisesti samantyyppisten hankkeiden välille olisi hyvä tehdä selkeä ero.

Suomessa on yli kolmesataa kuntaa pääkirjastoineen. Finnan ensimmäisessä aallossa oli mukana kolme kaupunginkirjastoa ja toisessa aallossa kahdeksan. Mukana olevat kirjastot ovat oletettavasti hakeneet Finnaan oman kiinnostuksensa ja osallistumismahdollisuuden mukaan. Haastatteluista saaduissa vastauksissa korostui yhtenä osallistumisen mahdollistaneena syynä tarvittavan osaamisen löytyminen kirjastosta omasta takaa. Kuitenkin enemmistö Suomen yleisistä kirjastoista on edelleen Finnan ulkopuolella. Tämä herättääkin kysymyksen siitä, onko pienten kirjastojen mukaan liittymisen mahdollisuuksia pohdittu. Haastattelusta saatujen vastausten perusteella kirjastojen resurssit ja osaaminen vaikuttivat olevan avainasemassa kiinnostuksen ohella Finnaan liittymisessä. Pienissä kirjastoissa ei välttämättä löydy resursseja saatikka tarvittavaa osaamista, mutta kiinnostusta voi silti olla.

Vastausten perusteella Kansalliskirjaston voisi olla hyödyllistä pohtia tapaa, jolla Finnasta viestitään yleisille kirjastoille. Käytössä on monia viestintäkanavia ja viestinnässä pyritään yleistajuisuuteen, mutta nykyisellään käytäntö tuntuu nojaavan enemmän kirjastojen Finna-kiinnostuksen hyödyntämiseen kuin kirjastojen aktiiviseen rekrytointiin. Sen sijaan että viestintä kohdennetaan sektoreille eli potentiaalisille osallistuville organisaatioille, voitaisiin luoda täsmennetympi kohderyhmä, eli yleiset kirjastot potentiaalisina osallistuvina organisaatioina. Jos Finnasta halutaan maanlaajuinen, tulisi toistaiseksi Finnan ulkopuolelle jätettyneiden yleisten kirjastojen mukaan innostamiseen kiinnittää huomiota tulevaisuudessa.

8 LOPUKSI

Tälle opinnäytetyölle asetetut tutkimuskysymykset olivat miten Finnan käyttöönotto on onnistunut ensimmäisessä aallossa mukana olleissa yleisissä kirjastoissa ja miten Finnaa pitäisi yleisten kirjastojen näkökulmasta kehittää. Haastatteluista saatiin vastauksia näihin kysymyksiin. Finnan kehittämistarpeita yleisten kirjastojen näkökulmasta voisi selvittää vielä tarkemminkin kysymällä esimerkiksi Finnan ulkopuolelle toistaiseksi jääneiltä yleisiltä kirjastoilta tai yleisten kirjastojen asiakkailta palvelun ominaisuuksiin liittyvistä tarpeista.

Yleisten kirjastojen käyttöönotkokemukset olivat rajapintoihin ja sopimuksiin liittyvien ongelmien takia vielä vähäisiä, joten haastateltavat eivät kyenneet kertomaan kokemuksistaan niin laajasti kuin olimme alun perin kuvitelleet. Onkin siis syytä arvioida, oliko aiheen rajaus koskemaan yleisten kirjastojen kokemuksia hyvä vai olisiko aiheeksi voitu ottaa tieteellisten kirjastojen kokemusten selvittämisen. Ensimmäisessä aallossa mukana olleilla tieteellisillä kirjastoilla on tässä vaiheessa enemmän kokemuksia käyttöönotosta, sillä Jyväskylän yliopiston kirjastolla on oma organisaatiokohtainen Finna-näkymä jo testikäytössä ja lisäksi kirjastojen aineistot näkyvät Finnan kansallisessa hakuliitymässä.

Yleisten kirjastojen kokemukset ovat kuitenkin siltä osin kiinnostava tutkimuksen kohde, että sektori on esimerkiksi loppukäyttäjensä ja kokoelmiin kuuluvien aineistolajien puolesta omanlaisensa. Haastatteluista ilmi tulleet kokemukset siitä, ettei yleisten kirjastojen Finnaan liittyviä ongelmia olisi priorisoitu riittävästi, osoittavat myös, että yleisten kirjastojen kokemusten ja tarpeiden tarkemmalle selvittämiselle oli tarvetta.

Toisin kuin oli ennakoitu, haastattelussa esitettyihin kysymyksiin Finnan omalle organisaatiolle tuomasta lisäarvosta ja Finnan kehittämistarpeista saatiin melko suppeita vastauksia. Vastausten suppeus saattoi johtua siitä, että vastaajilla oli haastattelutilanteessa liian vähän aikaa pohtia vastauksiaan. Toisaalta syy saattoi olla siinä, että esitetyt kysymykset olivat liian laajoja ja epätarkkoja. Kysymysten täsmällisempään muotoiluun olisi voitu kiinnittää enemmän huomiota.

Ennen kysymysten laatimista olisi ollut hyödyllistä perehtyä laajemmin Finnaan liittyvään tausta-aineistoon. Tutkimuksen aikataulusta johtuen se ei kuitenkaan ollut mahdollista.

Kiinnostava jatkotutkimuksen aihe voisi olla selvittää tarkemmin, mitä yleisten kirjastojen kentällä Finnasta ajatellaan, ja niitä syitä, joiden takia Finnaan ei ole lähdetty mukaan. Tutkimuksella voitaisiin myös selvittää, ovatko Finnan tuomat hyödyt tiedossa ja onko Finna ylipäätään tehty haluttavaksi yleisille kirjastoille, jotta ne haluaisivat lähteä mukaan. Selvittämällä näitä seikkoja voitaisiin ennakoita esimerkiksi sitä, tuleeko yleisten kirjastojen mukaan rekrytointiin ja Finnan markkinointiin kiinnittää tulevaisuudessa enemmän huomiota.

Opinnäytetyöprosessi oli opettavainen kokemus, sillä työtä tehdessä jouduimme perehtymään syvällisesti meille uuteen aihealueeseen. Olimme tyytyväisiä aihevalintaan, koska aihe osoittautui hyvin ajankohtaiseksi. Finna on hankkeena niin uusi ja keskeneräinen, ettei sitä tai yleisten kirjastojen roolia siinä ole vielä tutkittu paljon. On mielenkiintoista nähdä, millaiseksi Finna tulee kehittymään ja miten se tulee palvelemaan yleisiä kirjastoja.

LÄHTEET

Aakko, S. 2013. Sovelluspäällikkö, Helsingin kaupunginkirjasto. Haastattelu 28.6.2013.

Andersen, L. 2002. Immediate access to Danish libraries – with bibliotek.dk. The Electronic Library. Vol. 20, No 3, 187–194. DOI:10.1108/02640470210432320.

Awre, C. 2003. Portals: enabling discovery for all in higher and further education. Journal of information and knowledge management systems. Vol. 33, No 1, 5–10.

Bibliotek.dk 2013. About bibliotek.dk. Viitattu 21.10.2013
<http://bibliotek.dk/help.php?help=om+bibliotek.dk>.

Coombs, K. & Hollister, A. 2010. Open source web applications for libraries. Medford: Information today.

DanBib 2012. Information in English about DanBib and library.dk (bibliotek.dk). Viitattu 21.10.2013 <http://danbib.dk/index.php?doc=english>.

DBC 2013a. Danbib. Viitattu 21.10.2013 <http://www.dbc.dk/english/national-tasks/danbib>.

DBC 2013b. National Tasks. Viitattu 21.10.2013 <http://www.dbc.dk/english/national-tasks/national-tasks>.

DBC 2013c. Annual Report 2012. Viitattu 6.10.2013 <http://www.dbc.dk/filer/tekstfiler-pdf-mm./dbc-annual-report-2012-pdf>.

Digiwiki 2011. Luettelointiperiaatteet. Viitattu 15.10.2013
<http://www.digiwiki.fi/fi/index.php?title=Luettelointiperiaatteet>.

Erway, R. & Prescott, L. 2011. Single search: the quest for the holy grail. Dublin: OCLC Research. Viitattu 19.11.2013 <http://www.oclc.org/research/publications/library/2011/2011-17.pdf>.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Europeana 2013. Europeana Terms and Policies. Viitattu 6.10.2013
<http://www.europeana.eu/portal/rights/terms-and-policies.html>.

Europeana Professional 2012. Press Release 12.9.2012. Europeana's huge cultural dataset opens for re-use. Viitattu 6.10.2013 <http://pro.europeana.eu/web/guest/press-relea->

[lelea-se?p_p_id=itemsindexportlet_WAR_europeanaportlet_INSTANCE_AtV7&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&_itemsindexportlet_WAR_europeanaportlet_INSTANCE_AtV7_itemId=1284453&_itemsindexportlet_WAR_europeanaportlet_INSTANCE_AtV7_javax.portlet.action=setItemId](http://pro.europeana.eu/web/guest/press-relea-se?p_p_id=itemsindexportlet_WAR_europeanaportlet_INSTANCE_AtV7&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&_itemsindexportlet_WAR_europeanaportlet_INSTANCE_AtV7_itemId=1284453&_itemsindexportlet_WAR_europeanaportlet_INSTANCE_AtV7_javax.portlet.action=setItemId).

Europeana Professional 2013a. Factsheet. Viitattu 6.10.2013
<http://pro.europeana.eu/documents/900548/6e60b1c8-bd7d-4e7b-86bb-cf421ef09341>.

Europeana Professional 2013b. Europeana Business Plan 2013. Viitattu 6.10.2013
<http://pro.europeana.eu/documents/858566/9d4632d3-3f6d-4162-ba29-27a9a739946d>.

Europeana Professional 2013c. Content. Viitattu 6.10.2013
<http://www.pro.europeana.eu/web/guest/content>.

Europeana Professional n.d.a. The Europeana foundation. Viitattu 6.10.2013
<http://pro.europeana.eu/web/guest/foundation>.

Europeana Professional n.d.b. Funding and Sponsorship. Viitattu 6.10.2013
<http://pro.europeana.eu/web/guest/about/funders-sponsors>.

Europeana Professional n.d.c. Europeana Licensing Framework. Viitattu 6.10.2013
<http://pro.europeana.eu/documents/858566/7f14c82a-f76c-4f4f-b8a7-600d2168a73d>.

Finna 2013. Tietoa Finnasta. Viitattu 7.3.2013 <https://www.finna.fi/Content/about>.

Finna-wiki 2012a. Kysymyksiä ja vastauksia. Viitattu 12.3.2013
<https://www.kiwi.fi/pages/viewpage.action?pageId=11507224>.

Finna-wiki 2012b. Toimintasuunnitelma. Viitattu 13.3.2013
<https://www.kiwi.fi/display/finna/Toimintasuunnitelma>.

Finna-wiki 2012c. Julkistamisaikataululuonnos 2012–2016. Viitattu 13.3.2013
<https://www.kiwi.fi/display/finna/Julistusajakauluonnos+2012+-+2016>.

Finna-wiki 2012d. 1. aalto. Viitattu 2.9.2013 <https://www.kiwi.fi/display/finna/1.+aalto>.

Finna-wiki 2013. 2. aalto. Viitattu 27.9.2013 <https://www.kiwi.fi/display/finna/2.+aalto>.

Hakkarainen, M., Jansson, L. & Savolainen, L. 2013. Onnistuuko Finna avaamaan tiedonhaun portit? Kansalliskirjasto 1/2013. Viitattu 19.11.2013
http://www.kansalliskirjasto.fi/attachments/5xaqbsRw7/6FwXzhj2j/Files/CurrentFile/Kansalliskirjasto_1_2013.pdf.

Hansen, L. 2003. bibliotek.dk: immediate access to Danish libraries. Interlending & Document Supply. Vol. 31, No 1, 31–34. DOI: 10.1108/02641610310460727.

Hapel, R. 2012 Danish Digital Library powered by TING – about Open Source and joined efforts in public libraries. Viitattu 21.10.2013 <http://conference.ifla.org/past/2012/182-hapel-en.pdf>.

Hedegaard, R. 2004. The benefits of archives, libraries and museums working together: a Danish case of shared databases. New Library World. Vol. 105, No 1202/1203, 290–296. DOI: 10.1108/03074800410551048.

Heinemann, L., Hyvönen, N. & Mikkola, T. 2011. Yhteisluettelosta metatietovarannoksi. Tietolinja 2/2011. Viitattu 27.9.2013 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201201111049>.

HelMet-kirjastot 2013. Mikä Helmet on? Viitattu 15.8.2013 http://www.helmet.fi/fi-FI/Info/Mika_HelMet_on.

Helsingin kaupunginkirjasto n.d.. Tietoa meistä. Viitattu 15.8.2013
<http://www.hel.fi/hki/Kirjasto/fi/Tietoa+meista/HelMet-yhteistyö>.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Helsinki University Press.

Hyvönen, N. & Tonteri, P. 2009a. Kansallinen yhteisluettelo nyt ja tulevaisuudessa – faktaa ja visioita. Viitattu 7.10.2013
http://www.kansalliskirjasto.fi/attachments/5zeol7ZX9/5n2kqWFjh/Files/CurrentFile/Kansallinen_yhteisluettelo_raportti.pdf.

Hyvönen, N. & Tonteri, P. 2009b. Kansallinen yhteisluettelo -hanke. Tietolinja 2/2009. Viitattu 24.9.2013 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200912102410>.

Junno, L. 2009. Kirjastosanasto : suomi–englanti–suomi. Helsinki: BTJ Kustannus.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2009. Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeen väliraportti 20.5.2008–29.5.2009. Viitattu 8.10.2013
http://www.kdk.fi/images/stories/tiedostot/KDK_vliraportti.pdf.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2011a. Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeen toimintasuunnitelma 2011-2013. Viitattu 7.3.2013
http://www.kdk.fi/images/stories/tiedostot/kdk%20toimintasuunnitelma%202011_2013.pdf.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2011b. KDK-asiakasliittymän pilotointi jatkuu kesäkuuhun. Viitattu 21.10.2013 <http://www.kdk.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/132-kdk-asiakasliittymaen-pilotointi-jatkuu-kesaekuuhun>.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2011c. KDK-asiakasliittymän pilotointia jatketaan. Viitattu 21.10.2013 <http://www.kdk.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/136-kdk-asiakasliittymaen-pilotointia-jatketaan>.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2011d. KDK-asiakasliittymä: Turku luopuu Primosta, asiakasliittymä-showcase Iflassa. Viitattu 8.10.2013
<http://www.kdk.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/158-kdk-asiakasliittymae-turku-luopuu-primosta-asiakasliittymae-showcase-iflassa>.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2012a. Sanasto. Viitattu 24.9.2013
<http://www.kdk.fi/fi/kokonaisarkkitehtuuri/sanasto>.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2012b. Kansalliset ja EU-linjaukset. Viitattu 27.9.2013
<http://www.kdk.fi/fi/kansalliset-ja-eu-linjaukset>.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2012c. Yhteistyö. Viitattu 27.9.2013
<http://www.kdk.fi/fi/tietoa-hankkeesta/yhteistyo>.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2012d. Pitkäaikaissäilytys. Viitattu 19.11.2013
<http://www.kdk.fi/fi/pitkaaikaissailytys>.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2012e. Digitointi. Viitattu 19.11.2013
<http://www.kdk.fi/fi/digitointi>.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2012f. Europeana. Viitattu 30.7.2013
<http://www.kdk.fi/fi/europeana-ja-muut-hankkeet>.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2012g. Kansallinen digitaalinen kirjasto -hanke : väliraportti ajalta huhtikuu 2011 – kesäkuu 2012. Viitattu 8.10.2013
http://www.kdk.fi/images/stories/tiedostot/KDK-vliraportti_27092012-1.pdf.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2012h. Ensimmäinen aalto. Viitattu 24.9.2013
<http://www.kdk.fi/fi/asiakasliittyma/pilotointi>.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2012i. Osallistuville organisaatioille. Viitattu 8.10.2013
<http://www.kdk.fi/fi/asiakasliittyma/osallistuville-organisaatioille>.

Kansalliskirjasto 2011. Kooste pilottioorganisaatioiden palautteesta 22.09.2011.

Kansalliskirjasto 2012a. Kansalliskirjaston tiedote 7.5.2012. Europeana: kurkistuksia eurooppalaiseen kulttuuriin Viitattu 16.10.2013 <http://www.kansalliskirjasto.fi/uutiset/1336402743090.html>.

Kansalliskirjasto 2012b. Kooste ensimmäisen aallon organisaatioiden palautteesta 27.8.2012. Viitattu 21.10.2013
<http://www.kiwi.fi/download/attachments/14155823/Palaute+1.+aallon+organisaatioilta+20120827.pdf?version=1&modificationDate=1345455802196>.

Kansalliskirjasto 2013a. Kansallinen metatietovaranto. Viitattu 27.9.2013
<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/hankkeet/yhteisluettelo.html>.

Kansalliskirjasto 2013b. Kooste ensimmäisen aallon organisaatioiden kevään 2013 palautekyselystä 8.4.2013 Viitattu 21.10.2013
<https://www.kiwi.fi/download/attachments/16755168/Palaute+1.+aallon+organisaatioilta+20130408.pptx?version=1&modificationDate=1365415255312>.

Kansalliskirjasto 2013c. Finnan ajankohtaiskatsaus. Kansalliskirjaston uutiskirje 3/2013. Viitattu 15.10.2013 http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/uutiskirje/3_2013/finna.html.

Kansalliskirjasto 2013d. Finnan ajankohtaiskatsaus. Kansalliskirjaston uutiskirje 1/2013. Viitattu 24.9.2013 http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/uutiskirje/1_2013/finna.html.

Kansalliskirjasto 2013e. Finnan ajankohtaiskatsaus. Kansalliskirjaston uutiskirje 2/2013. Viitattu 11.7.2013 http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/uutiskirje/2_2013/finna.html.

Karvonen, M. 2010. Kansallinen digitaalinen kirjasto: tilannekatsaus. OKM:n kirjastopäivät 3. – 4.11.2010. Viitattu 24.9.2013
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/Luennot/Liitteet/karvonen_kdk.ppt.

Keskitalo, E. 2008. PAS ja KDK - eli säilyttäminen on osa Kansallista digitaalista kirjastoa. Tietolinja 2/2008. Viitattu 13.3.2013 <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe200812182273>.

Kielitoimiston sanakirja : 2.osa L-R 2012. 3., uudistettu painos. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 170. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.

Kirjastokaista 2010. Kansalliskirjaston projektipäällikön Nina Hyvösen haastattelu. Viitattu 24.9.2013 http://www.kirjastokaista.fi/miksi_kansallinen_yhteisluettelo/.

Kirjastot.fi 2013. Keskuskirjastotoiminta. Viitattu 8.10.2013 <http://www.kirjastot.fi/fi-FI/kirjastoala/keskuskirjasto/>.

Kirjastot.fi 2012. Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Viitattu 15.8.2013 <http://tilastot.kirjastot.fi/>.

Kotimaisten kielten keskus 2007. Muistiorganisaatio. Viitattu 30.7.2013
<http://www.kotus.fi/?s=2435>.

Kouvolan kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto 2011. Toimintakertomus 2010. Viitattu 23.10.2013 <http://www.kyyti.fi/sites/default/files/kirjastot/esitteet/toimintakertomus2010.pdf>.

Kunttu, T. 2013. Informaatikko, Kouvolan kaupunginkirjasto. Haastattelu 8.8.2013.

Kyyti-kirjastot 2013. Tietoa meistä. Viitattu 1.9.2013 <http://www.kyyti.fi/tietoa-meista>.

Larsen, K. 2007. Bibliotek.dk : opening the Danish union catalogue to the public. Interlending & Document Supply Vol. 34, No 4, 205–210. Viitattu 22.10.2013 DOI: 10.1108/02641610710837509.

Lassila, A. 2013. Finna konsortiorhmä. Konsortion kokous 13.5.2013. Viitattu 15.10.2013
https://www.kiwi.fi/download/attachments/16759611/Finna_konsortioryhma%CC%88lle20130513.pptx?version=1&modificationDate=1368191947133.

Litterointimerkit 2005. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu : tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 303.

Maunu, U. 2013. Palvelupäällikkö, Turun kaupunginkirjasto. Haastattelu 24.7.2013.

- Melinda 2013. Opastus. Viitattu 27.9.2013
http://melinda.kansalliskirjasto.fi/F/QT118GDPUL75DNXS1K36Q986617GMB3TYAT2MFTG5J284C4CPA-11202?func=file&file_name=ohje.htm.
- Merenmies, M., Rouvari, A. & Sainio, T. 2009. Katsaus asiakasliittymiin sekä pitkäaikaissäilytyksen hankkeisiin ja ratkaisuihin muissa maissa ja EU-tasolla. Viitattu 30.7.2013
<http://www.kdk.fi/images/stories/Kvkartoitus.pdf>.
- Metatietovaranto-wiki 2013. Kansallinen metatietovaranto -hanke. Viitattu 27.9.2013
<https://wiki.helsinki.fi/display/Metiva/Kansallinen+metatietovaranto+-hanke>.
- Mäkiranta, A. 2012. Avoin vai suljettu lähdekoodi kirjastojärjestelmissä? Teoksessa Saarti, J. & Tuomi, P. (toim.) Kirjastojärjestelmät vai kirjastot ilman järjestelmää : kirjastojen tietojärjestelmien suunnittelu, hankinta ja käyttöönotto. Helsinki: Avain, 90–99.
- Niemelä, A. 2013. Palvelukoordinaattori, Kansalliskirjaston kirjastoverkkopalvelut. Sähköpostikeskustelu 21.1.2013.
- OKM 2012. Kansallinen digitaalinen kirjasto edistää kirjasto-, arkisto- ja museoaineistojen saatavuutta. Viitattu 7.10.2013
http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/linjaukset_ohjelmat_ja_hankkeet/digitaalinen_kirjasto/.
- Open source initiative 1998. The open source definition. Viitattu 15.8.2013
<http://opensource.org/docs/osd>.
- OPM 2003. Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa : strategiset tavoitteet ja toimenpideehdotukset. Opetusministeriön julkaisuja 2003:24. Helsinki: Edita. Saatavissa myös
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_111_opm24.pdf?lang=fi.
- Partanen, H. 2013. Suomen kulttuuriperintöä A:sta Ö:hön. Kansalliskirjasto-lehti 1/2013, 21–23. Saatavissa myös <http://www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/kklehti/12013.html>.
- Purday, J. 2009. Think culture: Europeana.eu from concept to construction. The Electronic Library, Vol. 27, No 6, 919–937. Viitattu 6.10.2013. DOI: 10.1108/02640470911004039.
- Purday, J. 2010. Europeana v1.0 Annual Report : 1 February 2009 – 31 January 2010. Viitattu 6.10.2013 http://pro.europeana.eu/c/document_library/get_file?uuid=df49b382-aa16-497f-8405-948b532dc0d7&groupId=10602.
- Rouvari, A. 2012. Asiakaskäyttöliittymät – parempi käytettävyys. Teoksessa Saarti, J. & Tuomi, P. (toim.) Kirjastojärjestelmät vai kirjastot ilman järjestelmää : kirjastojen tietojärjestelmien suunnittelu, hankinta ja käyttöönotto. Helsinki: Avain, 47–60.
- Saarti, J. 2002. Kirjastojärjestelmän hankkijan opas : kirjastojen atk-järjestelmien tarkoitus, standardit ja toiminnot. Helsinki : BTJ Kirjastopalvelu.
- Saarti, J. 2012. Kirjaston tietojärjestelmät ja niiden projektointi: kirjaston johtamisen ja palvelutuotannon työkalut. Teoksessa Saarti, J. & Tuomi, P. (toim.) Kirjastojärjestelmät vai kirjastot ilman järjestelmää : kirjastojen tietojärjestelmien suunnittelu, hankinta ja käyttöönotto. Helsinki: Avain, 9–34.
- Salonharju, I. 1996. Opetusministeriön Suomi-tietoyhteiskunnaksi -ohjelman hankerahoitus tieteellisten kirjastojen, arkistojen ja tietohuollon kehittämiseen. Tietolinja 2/1996. Viitattu 30.7.2013 <http://www.kansalliskirjasto.fi/extra/tietolinja/0296/tekstit/opm.html>.
- Tiittula, L., Rastas, A. & Ruusuvuori, J. 2005. Kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta tietokonevälitteiseen viestintään : virtuaalihaastattelun näkymiä. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu : tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 264–271.

Tonteri, P. 2009. Kansallisista yhteisluettelo- ja käyttöliittymäratkaisuksista. Viitattu 7.10.2013 http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/tyoeryhmaet_ja_selvitykset/Liitteet/Tonteri_Kansallisista_yhteisluettelo_ja_kayttoliittymaratkaisuksista_2009.pdf.

Valtioneuvoston asetus kirjastoista 406/2013.

Vaski-kirjastot n.d.. Kirjastot. Viitattu 27.9.2013 <https://www.vaskikirjastot.fi/web/arena/kirjastot;jsessionid=E6C3F2BA859EF4702E4E25D3A7D3BBC0>.

VuFind 2013. About. Viitattu 24.9.2013 <http://vufind.org/about.php>.

Yleisten kirjastojen neuvosto (YKN) 2010a. Yleisten kirjastojen strategia 2011–2016. Viitattu 7.10.2013 <http://www.kirjastot.fi/File/aca26e87-a1eb-4925-8c56-0491d5751bcf/Ykn-strategia-kirjastoversio-fin.pdf>.

Yleisten kirjastojen neuvosto (YKN) 2010b. Yleisten kirjastojen yhteisluettelotyöryhmän raportti 2010. Viitattu 24.9.2013 <http://www.kirjastot.fi/File/c617d4f6-db46-4e4b-9011-a516f23d7171/Yhteisluetteloraportti-2010.pdf>.

Haastattelukysymykset 1. aallossa mukana olleille organisaatioille

Taustatietoja:

1. Miksi organisaatio lähti Finnan käyttöönottoon mukaan / jatkoi mukana ensimmäisessä aallossa? Hakeutuiko organisaatio mukaan itse vai pyydettiinkö osallistumaan?

2. Millä tavalla organisaatio oli mukana toiminnassa ja mitä toimenpiteitä osallistuminen organisaatiolta vaati? Miten aktiivista osallistumista vaadittiin?

3. Millaista osaamistasoa osallistuminen vaati mukana olleilta henkilöiltä?

4. Millaista informaatiota osallistumisesta annettiin ja oliko se riittävää?

Käytäntöön liittyviä asioita:

5. Oliko tiedon kulku ja viestintä riittävää? Jos ei, niin millä tavoin sitä voitaisiin parantaa?

6. Oliko Kansalliskirjastolta saatu ohjeistus ja tuki riittävää? Jos ei, niin miten sitä voisi parantaa?

7. Miten yhteistyö organisaatioiden välillä on toiminut? Olisiko toimintatavoissa jotain kehitettävää?

8. Oliko organisaatiolla omia toiveita tai tarpeita? Jos oli, niin mitä ja miten niihin vastattiin?

9. Tuleeko mieleen mitään osallistumista koskevia kehittämisideoita?

Finnan kehittäminen ja tulevaisuudennäkymät:

10. Onko Finnan kehitys ollut oman organisaatiosi/yleisten kirjastojen kannalta suotuisaa?

11. Millaista lisäarvoa näet Finnan tuovan omalle organisaatiolle tai yleisille kirjastoille ylipäätään?

12. Oletteko miettineet, mitä Finnan pitäisi tarjota, jotta yleiset kirjastot haluaisivat ottaa sen käyttöön? Tai onko ajatuksia siitä, miten Finnaa voisi jatkossa kehittää, jotta se palvelisi yleisten kirjastojen tarpeita?

13. Millaisina näet yleisten kirjastojen tunnelmat Finnasta tällä hetkellä?

Onko vielä jotain, mitä haluaisit lisätä?